

A BO NA VARVAI MARKO I GA TUMU IA

Ioanes ra Tena Baptaiso i varvai
(*Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Ioa 1:19-28*)

1 ¹Go ra turpa i ra bo na varvai ure Iesu Kristo, Natu i God. ²Da di ga tumu ia ta ra buk kai Iesaia ra propet dari:
“Go iau tulue kaugu tultul na lua tam,
Na mal are kaum nga;
³A nilai tikai i oraoro ra bil dari:
Avat a mal pa ra nga kai ra Luluai,
Avat a pait kodo kana lavur nga.”
⁴Ioanes i ga vut, i ga babaptaiso ara ra bil, ma i ga varvai ure ra baptaiso ta ra nukpuku upi da re vue ra lavur varpam. ⁵Ma ra tarai ta ra gunagunan Iudaia par ma Ierusalem bula, dia vana ba tadav ia, ma i baptaiso diat ta ra tava Iordan, ba dia tata kapa ta kadia varpam. ⁶Ioanes i mal ma ra ivu na kamel ma i vi pit ma ra pal a bulumakau, ma i enen ra kubau ma ra polo na livur mara ra pui. ⁷I varvai dari: Tikai i dekdek ta mimir na murmur iau, ma pa iau ko upi ina va timtimum ma ina pala ra kuara ai ra pal a kauna. ⁸Iau baptaiso avat ma ra tava ka, ma nam na baptaiso avat ma ra Takodo na Tulungen.

Ioanes i baptaiso Iesu ma Satan i valam pa ia
(*Mat 3:13–4:11; Luk 3:21-22; 4:1-13*)

⁹Ta nam ra kilala Iesu i pot marama Nasaret, a pia na pal tai Galilaia, ma Ioanes i baptaiso ta ra tava Iordan. ¹⁰Ba i tutua kan ra tava, i gire lolole ra bakut i tapre, ma ra Tulungen i vana ba tana da ra uka; ¹¹ma ra nilai tikai marama ra bala na bakut, dari: U Natugu, a bul na vakak, iau gugu muka tam.

¹²A Tulungen i tulue lulut ura ra bil. ¹³Ma i ki ra bil a ivat na vinun na bung ma Satan i valavalam ia; dia ki ma ra lavur leing; ma ra umana angelo dia toratorom tana.

Iesu oro pa ra ivat na tena vinoara

(Mat 4:12-22; Luk 4:14-15; 5:1-11)

¹⁴Ba di tar kinim tar Ioanes, Iesu i pot Galilaia, i varvai ta ra bo na varvai kai God, i biti dari: ¹⁵I tar ot ra kilala, ma ra varkurai kai God i maravai, avat a nukpuku, ma avat a nurnur ta ra bo na varvai.

¹⁶Ba i vaval Galilaia, i gire Simon ma Andreas dir turana, dir vuvung ra ubene na ta; tago dir a ura tena vinoara. ¹⁷Iesu i biti ta dir: Amur a mur iau, ma ina mal pa amur upi. amur a ura tena vovore tarai. ¹⁸Dir tut lutut kan ra lavur ubene, ma dir mur ia. ¹⁹Ba i tar vaval mulai ra ik, i gire Iakobo, natu i Sebedaiio, ma Ioanes dir turana, dir ki ra mon, dir uma ra lavur ubene. ²⁰I oro lutut pa dir, ma dir vana kan tama i dir Sebedaiio ta ra mon, diat ma ra umana tultul di kulkul diat, ma dir mur ia.

Ra tutana ba ra tabaran i ovai tana

(Luk 4:31-37)

²¹Ma dia vana Kapernaum, ma ta ra Bung Sabat i ruk ta ra pal na lotu ma i vartovo; ²²dia manane kana vartovo, tago i tovo diat da tika na luluai, pa i da ra umana tena tutumu. ²³Tika na tutana, ba ra dur na tabaran i ga ovai tana, i ki ta kadia pal na lotu, ma i oraoro dari: ²⁴U Iesu ra te Nasaret? Dor a dave ma u? U tar vut laka upi una ubu vue avet? Iau nunure u, u a tena gomgom kai God. ²⁵Iesu i tigel ia, i biti: Una ki mut, ma una irop kan ia. ²⁶Ma ra tabaran i vadadar ia ma i kukukula mat, ma i irop kan ia. ²⁷Ma diat par dia kakaian muka tana, ma dia tir vargiliiane diat dari: Ava go? A kalamana vartovo! I kukure ra umana tabaran bula, ma i tultulue diat, ma dia toratorom tana. ²⁸Ma ra varvai ure i vana vurkikil lutut ta ra gunagunan Galilaia parika.

Iesu i valagar pa ra mangoro na minait

(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹Ba dia irop kan ra pal na lotu, dia vana vuavue ta ra kuba i dir Simon ma Andreas, dia varagur ma Iakobo ma Ioanes. ³⁰Nimu i Simon i va ma ra minait, i malamalapang, ma dia ve lolole pa Iesu ure; ³¹ma i tadav ia, i vatur ra limana, ma i al vatut ia; a minait i vana vuavue kan ia, ma i kudakudar ure diat.

³²Ba i ravian ma ra keake i vana ba, dia kap ra lavur minait par tadav ia, ma diat bula ba ra umana tabaran dia ovai ta diat. ³³A tarai par ta nam ra pia na pal dia kor ta ra banbanu. ³⁴Ma i valagar pa ra mangoro ta diat dia mait ma ra lavur enana minait, ma i okole vue mangoro na tabaran; pa i nur tar ia ta diat ra umana tabaran upi diat a tata, tago dia nunure.

Iesu i varvai aro Galilaia

(Luk 4:42-44)

³⁵Ma ta ra malana ikilik, ba pa i keake boko, i tut ma i irop, i vana ra pupui, ma i araring abara. ³⁶Simon ma diat dia ga varait me, dia mur ia; ³⁷ba dia tar tikan tadav ia, dia tatike tana dari: A tarai par dia nuk up u. ³⁸I biti ta diat: Dat a vana tai ta ra umana gunan maravai upi ina varvai ta diat bula, tago iau tar vana rikai upi nam iat. ³⁹Ma i vana ta kadia umana pal na lotu Galilaia parika, i varvarvai, ma i okole vue ra lavur tabaran.

Iesu i vagomgom ra vukavuka

(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰Tika na vukavuka i tadav ia, i lul ia, i va timtibum pirana, ma i biti: Ona u mainge, pa i dekdek piram upi una vagomgom iau. ⁴¹Ma i mari ia, i tulue ra limana, i bili ia, ma i tatike tana: Iau mainge; una gomgom uka. ⁴²Ma ra vukavuka i par lulut kan ia, ma i gomgom uka. ⁴³Ma i manga tigel ia ma i tul vairop ia muka, ⁴⁴ma i biti tana: Koko una tatike ta ik a tinata tai ta tikai, una vana ka, una ve pa iu tai ra tena tinabar, ina una tul tar ure kaum varvagomgom nam ra umana magit Moses i ga vatang ia upi ra vakilang ta diat. ⁴⁵Ma i irop, ma i manga varvarvai tana, ma i kap ra tinata vurvurbit; ma Iesu pa i vana kapa mulai tai ta pia na pal, i vanavana ra gunagunan na pui ka; ma dia tadatadav ia mara ra gunagunan par.

Iesu i valagar pa ra kakak

(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)

2 ¹Ba i par ra umana bung, i olo mulai Kapernaum, ma dia valongore ba i ki na pal. ²Ma mangoro dia kor varurung, ma pa ta maup mulai ba diat a tur tana, pire ra banbanu bula pata; ma i tatike ra tinata ta diat. ³Ma dia pot ma ra tutana i mait ma ra kakak, a ivat diat dia puak pa ia. ⁴Ba dia mama vana maravai tadav ia me, tago ra kor, dia tatik ra ul a pal i ki tana; ba dia tar tatik ia, dia valure vaba ra vava ra kakak i vava tana. ⁵Ba Iesu i gire kadia nurnur, i tatike tai ra kakak: Natugu, di tar re vue kaum lavur varpiam. ⁶Ta umana tena tutumu dia ki ie, ma dia nunuk ta ra bala i diat dari: ⁷Dave go ra tutana i tatike dari? I varvul; to ia na re vue ra lavur varpiam? God ika. ⁸Iesu i nunure lulut ta ra tulungeana ba dia nunuk dari ta ra bala i diat, ma i tatike ta diat: Dave ava nuknuk go ra lavur magit ta ra bala i vavat? ⁹Nuve pa i dekdek, ba da tatike tai go ra kakak ba: Di tar re vue kaum lavur varpiam, ba dari: Una tut, una puak pa kaum vava, ma una vana ka? ¹⁰Ma upi avat a nunure ba Natu i ra tutana i rere vue ra lavur varpiam ati ra pia (i tatike tai nina i mait

ma ra kakak): ¹¹Iau tatike tam: Una tut, una puak pa kaum vava, ma una vana ra kubam. ¹²Ma i tut, ma i puak vuavue pa kana vava, ma i irop ta ra mata i diat parika; dia kakaian tana ma dia pite pa God, dia tatike: I telek ave gire ra dari.

Iesu i oro pa Levi

(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)

¹³I irop mulai ura ra valian, ma ra kor na tarai dia pot pirana, ma i tovo diat. ¹⁴Ba i vanavana, i gire Levi, natu i Alpaio, i kiki ta ra pal na totokom, ma i tatike tana: Una mur iau. Ma i tut, ma i mur ia. ¹⁵Namur, ba i ki ta ra nian ta kana pal, mangoro na tena balabalaure totokom, ma mangoro na tena varpam dia ki varurung ma Iesu ma kana tarai na vartovo, tago mangoro diat, ma dia murmur ia. ¹⁶Ba ra umana tena tutumu kai ra umana Parisaio dia gire ba dia ian varurung ma ra umana tena varpam ma ra umana tena balabalaure totokom, dia biti tai kana tarai na vartovo: Dave, dia ian varurung ma ra umana tena balabalaure totokom ma ra umana tena varpam? ¹⁷Ba Iesu i valongore, i biti ta diat: A tena valagar pa i topa diat dia laun, i topa diat dia mait; pa iau vut upi ina oro pa ra lavur tena takodo, a lavur tena varpam iat.

A tinir ure ra vinevel

(Mat 9:14-17; Luk 5:33-39)

¹⁸A tarai na vartovo kai Ioanes ma ra lavur Parisaio dia vevel; ma dia tadav ia, dia biti tana: Dave ra tarai na vartovo kai Ioanes ma ra tarai na vartovo kai ra lavur Parisaio dia vevel ma kaum tarai na vartovo pata? ¹⁹Iesu i tatike ta diat: A umana talai ra taulai kalama diat a vevel dave ba ra taulai kalama i ki boko pire diat? A bungbung ba ra taulai kalama i ki pire diat, pa dia vevel. ²⁰A e na vut boko ba da tak vue tana ra taulai kalama kan diat, ta nam ra bung diat a vevel muka. ²¹Pa ta i ingit tar ra pakana kalamana mal ta ra maulana mal, kan nam i ingit bonot ia me na rada ia ka, a kalamana na rada ra maulana, ma na rada vangala ka ra mata. ²²Ma pa ta tutana i lolong tar ra kalamana vain ta ra maulana paura, kan ra vain na rada ra paura, ma ra vain na talingir, ma ra paura bula, na kaina; di lolong tar ra kalamana vain ta ra kalamana paura.

A tinir ure ra Bung Sabat

(Mat 12:1-8; Luk 6:1-5)

²³Ba i vanavana alalu ta ra umauma na kon ta ra Bung Sabat, kana tarai na vartovo dia vura doko vanavana pa ta umana vuai na kon. ²⁴A umana Parisaio dia tatike tana: Dave, dia pait go pa i takodo ta ra Bung Sabat? ²⁵I tatike ta diat: Pa ava luk boko vang nam David i ga pait ia ba i mulmulum, ma diat bula dia ga varagur me? ²⁶Ba i ga ruk ta ra pal kai

God, ba Abiata i ga tena tinabar lualua, ma i ga en ra gem na ginigira, nina di vatabu ia, ma a umana tena tinabar ika dia en ia, ma i tabar diat bula me dia varait me. ²⁷Ma i tatike ta diat: Di ga mal tar ra Bung Sabat upi kai ra tarai, vakir a tarai upi ra Bung Sabat; ²⁸damana Natu i ra tutana ia ra luluai i ra Bung Sabat bula.

Ra tutana i li ra limana

(Mat 12:9-14; Luk 6:6-11)

3 ¹Ma i ruk mulai na pal na lotu ma tika na tutana tana i li ra limana. ²Ma dia kiki ue ba na valagar pa ia ta ra Bung Sabat, ba pata, upi diat a takun ia me. ³Ma i tatike tai ra tutana i li ra limana: Una tur rikai. ⁴Ma i tir diat: I takodo ta ra Bung Sabat, ba da pait ra boina, ba da pait ra kaina, upi da valavalaun ba upi da vardodoko? Ma dia ki mut uka. ⁵I bobabobo vurvurbit ma ra kankan ure diat; ma i tabun ra balana ure diat, tago i leo ra bala i diat, ma i tatike tai ra tutana: Una tulue ra limam; ma i tulue, ma ra limana i ung mulai. ⁶A umana Parisaio dia irop, ma dia varpit vuavuai ma ra umana talai Erodes ure, upi da doko davatane.

Ra kor maravai ra tava kikir

⁷Iesu diat ma kana tarai na vartovo dia irop mulai ura ra valian, ma ra ngala na kor marama Galilaia dia mur ia; ⁸ma mara Iudaia ma Ierusalem, ma Idumaia ma ra papar Jordan maro iat, ma marama Tiro ma Sidon bula, a ngala na kor diat, ba dia valongore ra lavur ngala na magit i tar pait ia, dia pot tadav ia. ⁹Ma i ve kana tarai na vartovo ba ra mon ik na boko pa ia, tago ra kor, kan diat a kor bat ia; ¹⁰tago i tar valagar pa ra mangoro, ma diat par dia kaina ma ra minait dia kor tadav ia upi diat a bili ia. ¹¹Ba ra lavur dur na tabaran dia gire, dia bura timtimum ta ra luaina matana, ma dia oraoro dari: U Natu i God. ¹²Ma i manga pit diat ba koko diat a ve tar ia.

Iesu i pilak pa ra vinun ma a ivu apostolo

(Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³Ma i tutua urama ra luana, ma i oro pilak pa diat nam i mainge diat, ma dia tadav ia. ¹⁴Ma i tibe ra vinun ma a ivut, upi diat a varagur me ma upi na tulue diat upi diat a varvai, ¹⁵ma upi diat a kure ra umana tabaran, diat a okole vue diat. ¹⁶Tai Simon i tar ra iangina bula ba Petero; ¹⁷tai Iakobo natu i Sebedaio, ma tai Ioanes bula, dir turana, i tar mule ra iang i dir ba Boanerges, a kukuraina ba ra ura natu i ra pangpagur; ¹⁸Andreas, ma Pilipo, ma Batolomaio, ma Mataio, ma Tomas, ma Iakobo, natu i Alpaio, ma Tadaio, ma Simon a Lup Vararak, ¹⁹ma Iudas Iskariot nina ba na vagu tar ia.

Iesu dir ma Beelsebul

(*Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10*)

Ma i ruk na pal. ²⁰Ma ra ngala na tarai dia kor varurue mulai muka, ma i dekdek upi diat a ian. ²¹Ba ra umana talaina dia valongore, dia vana rikai upi diat a kinim ia, tago dia biti dari: I tar lunga. ²²A umana tena tutumu dia pot marama Ierusalem, dia biti dari: Dir ma Beelsebul,^a ma i okole vue ra umana tabaran tai ra luluai kai ra lavur tabaran. ²³Ma i oro pa diat tadav ia, ma i tatike ra umana tinata valavalar dari: Satan na okole davatane vue Satan? ²⁴Ba tika na vuna gunan i varubu mulai ka me, nam ra vuna gunan na tur dave? ²⁵Ma ra pal ba di varubu ma diat mulai ka tana, nam ra pal pa na tur vatikai. ²⁶Ba Satan i tut na vinarubu ure mule ke ma i ubu mule ke, pa na tur vatikai, na ti mutu. ²⁷Ma pa ta na ruk ra kuba i ra tena ongor ma na vakaina kana lavur magit; ia kaka na vi value ra tena ongor ma namur na vakaina ra kubana. ²⁸A dovot go iau tatike ta vavat: Da re vue ra lavur varpiam mutu kai ra lavur natu i ra tarai, ma kadia lavur varvul bula, dia ga varvul me; ²⁹ia kaka ba tikai na vul ra Takodo na Tulungen, nam pa da re vue muka, i kaina ka, ma ra varpiam i tur tukum; ³⁰tago dia ga tatike ba ra tabaran i ki tana.

Na i Iesu ma ra umana turana

(*Mat 12:46-50; Luk 8:19-21*)

³¹Ma nana ma ra umana turana dia pot, ma dia turtur ra pia ma dia vartuluai upi ia. ³²Ma ra kor na tarai dia ki kikil ia, ma dia biti tana dari: Tinam ma ra umana turam abara ra pia dia nuk up u. ³³I tir diat: Ia tinagu ma to ia ra umana turagu? ³⁴Ma i bobobe diat par dia ki kikil ia, ma i biti. dari: Go tinagu ma ra umana turagu. ³⁵Tago nina i murmur ra nuknuk i God nam turagu, ma taigu, ma tinagu.

A tinata valavalar ure ra tena vinauma

(*Mat 13:1-9; Luk 8:4-8*)

4 ¹I tur pa mule ra vartovo ra valian, ma ra ngala na kor na tarai dia tadav ia; i koa ta ra mon i boko na ta, ma ra kor na tarai par dia turtur ra valian. ²Ma mangoro na magit i tovo tar ia ta diat ma ra tinata valavalar; i tatike dari ta kana vartovo: ³Avat a valongore; a tena vinauma i vana oai upi na vauma; ⁴ba i vauma vanavana, ta umana pat na davai dia bura tar ta ra papar a nga, ma ra umana beo dia pukai ki tana, dia ian vue. ⁵Ma ta ra umana dia bura tar ta ra pia na vat, ma pa i manga kadia pia; ma dia gol vuavuai, tago pa i manga kadia pia; ⁶ba ra keake i tar vana rikai dia makuk; ma tago pa ta okor i diat, dia maranga

^a 3.22 Beelsebul, a kukuraina "A Luluai na ul a buta"; a Iudaia di ga vaiang Satan me.

kakit. ⁷Ma ta ra umana bula dia bura tar livuan ta ra kait, ma ra kait i tavua ma i arung bat diat, ma pa dia vuai. ⁸Ma ta ra umana dia bura tar ta ra bo na pia, ma dia vuai, dia tavua, ma dia ngala vanavana; dia vuai ta umana a ututul a vinun, ta ra umana a laplaptikai na vinun, ma ta ra umana a marmar. ⁹Ma i tatike: Nina ba ta talingana upi na valongor me, boina ba na valongore.

Iesu i tata ma ra tinata valavalar pire ra tarai par
(*Mat 13:10-17; Luk 8:9-10*)

¹⁰Ba i ki varkolono, diat dia ki marvai pirana ma ra vinun ma a ivut bula, dia tir ia ure ra umana tinata valavalar. ¹¹Ma i biti ta diat: Di ga tul tar avat upi avat a matoto pa ta ra lavur mangamangana kai ra varkurai kai God, nina dia tur ivai; ma ta diat dia ki irai, da varve ra lavur magit par ta ra tinata valavalar ta diat, ¹²upi diat a nana ma diat a gire, ma pa diat a nunure, ma diat a valavalongor ma pa diat a valongor ilam, ma pa diat a matoto; kan diat a lilikun mulai, ma da re vue ta diat.

Iesu i tata kapa ure ra tinata valavalar ure ra tena vinauma
(*Mat 13:18-23; Luk 8:11-15*)

¹³Ma i tir diat: Pa ava nunure go ra tinata valavalar? Avat a nunure davatane ra lavur tinata valavalar par? ¹⁴A tena vinauma i vaume ra tinata. ¹⁵Ma go diat ta ra papar a nga, ba di tar vaume ra tinata ma ba dia tar valongore, Satan i vut vuavuai, ma i tak vue ra tinata di ga vaume ta ra bala i diat. ¹⁶Dari bula go diat di tar vaume ta ra pia na vat, diat, ba dia tar valongore ra tinata, dia nurnur ma ra gugu lulut i tana, ¹⁷ma pa ta okorina ta diat, pa i tur vailik, ba ra kinadik ba ra milmilikuan i vut ta ra tinata dia tutukai vuavuai. ¹⁸Ta ra umana diat di tar vaume livuan ta ra kait, diat dia tar valongore ra tinata, ¹⁹ma ra balaguan ra pia, ma ra vaongo na tabarikik ma ra mamainga upi ra lavur enana magit i ruk ta diat ma i kor vue ra tinata, ma pa i vuai. ²⁰Diat nam di ga vaume ta ra bo na pia; diat, dia valongore ra tinata ma dia kapupi ia, ma dia vuai, ta umana ra ututul a vinun, ta ra umana laplaptikai na vinun, ma ta ra umana bula a marmar.

Ra lamp ta ra vavai na vava
(*Luk 8:16-18*)

²¹Ma i biti ta diat: Di kap ra lamp laka upi na tur ta ra vavai na valavalar na kon, ba ta ra vavai na vava vang ma pata ta kana turtur iat? ²²Tago pa di ga ive ta magit ba pa da vaarike boko; ma di ga ive ra magit par upi da vaarike boko. ²³Nina ba ra talingana upi na valongor me, boina ba na valongore. ²⁴Ma i tatike ta diat: Avat a nuk pa nam ava valavalongore; nam ra valavalar ava valavalar me, da valavalar balbali

me ta vavat, ma da vangala pa ia bula. ²⁵Tago da tabar mule nam i vuvuvung; ma tai nam ba pa i vuvuvung, da tak vue kana ikikilik kan ia.

A tinata valavalar ure ra pat i ra davai i tavua

²⁶Ma i biti: A varkurai kai God dir vardada ma ra tutana i vue tar ra pat na davai ta ra pia; ²⁷ma i diadiop ma i tavangun ra marum ma ra keake ma ra pat na davai i gol ma i tavua, ma pa i nunure ba i tavua dave. ²⁸A pia iat, i vatavua ra davai; a mapina i lua ma ra uruna i murmur, ma ra vuaina i murmur kakit. ²⁹Ba ra vuaina i matuka, i doko pa ia, tago ra e na nidodoko i tar vut.

A tinata valavalar ure ra pat i ra mastad

(Mat 13:31-32,34; Luk 13:18-19)

³⁰Ma i biti dari: Dat a valarue ra varkurai kai God ma ra ava, ba ava ra tinata valavalar dat a tatike ure? ³¹Dir vardada ma ra pat. na mastad;^b ba di vaume ta ra pia, i ikikilik ta ra lavur pat na davai ta ra rakarakan a gunagunan, ³²ma ba di tar vaume, ma i tar tavua, i ngala ta ra lavur davai na vinauma par, ma i vung ra ngala na ingarina varbabaiai, ma ra lavur beo liuliu dia rakan ta ra maluruna.

³³Ma i tatike tar ra tinata ta diat ma mangoro na vartovo valavalar da i topa kadia kabinana; ³⁴ma pa i ga varvai ma ta enana tinata, a tinata valavalar parika; ma ba dia ki irai i pala ra lavur magit ta diat kana tarai na vartovo.

Iesu i tugal ra ta ma ra vuvu

(Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵Ta nam ra bung ba i tar ravian, i tatike ta diat: Dat a vana ta ra papar maro. ³⁶Ma dia vana kan ra kor na tarai, ma dia koa me ta ra mon; ma i vana damana ka. Ma ta ra umana mon dia vartulai me. ³⁷Ma ra vuvu ta i tut, ma ra bobol i kokoa ta ra mon, i to na buka me. ³⁸Ma ia iat i va mat namur ta ra ulaulalang, ma dia vangun ia, dia tatike tana: Tena Vartovo, go da virua, pa u ngarao tana laka? ³⁹Ma i tavangun, i tugal ra vuvu, ma i biti ta ra ta: Koko, una ngo ko! Ma ra vuvu i ngo, ma ra ta i malila mat. ⁴⁰I tatike ta diat: Ava burut na dave? Pa kavavat ta nurnur boko vang? ⁴¹Ma dia burut na kaia, ma dia tir vargiliane diat ba: To ia muka go, a vuvu ma ra ta dir toratorom tana?

Iesu i valaun pa ra tutana a umana tabaran dia ovai tana

(Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

5 ¹Dia pukai aro tai ta ra papar ta ra tava kikil, ta ra gunan kai ra Gerasene. ²Ba i tar pil kan ra mon dir varkuvo ma tika na tutana

^b 4.31 A mastad, a davai nina i manga ikilik ra patina, ia kaka a davaina iat i ngala.

maro ra umana babang na minat ba ra dur na tabaran i ovai tana, ³ma ra umana babang na minat a kubana; pa ta na vi ia, a palariam pa i topa ia; ⁴tago di ga vala vi ia ma ra umana palariam na keke ma ra umana vinau na palariam, ma i ga al kutu ra umana vinau na palariam, ma i ga bubur gigi ra umana palariam na keke; ma pa ta tutana i dekdek upi na vamaram ia. ⁵Ma i kukula vatikai ra keake ma ra marum ta ra umana babang na minat, ma ta ra lavur luana bula, ma i pokopoko mule ma ra umana vat. ⁶Ba i gire Iesu maro vailik, i vutvut ma i va timtimum pirana, ⁷ma i oraoro ma ra ngala na nilaina dari: Dor dave ma u Iesu, u Natu i ra God Liu Muka? Iau lulul pa iu ba una vavalima tai God ba koko una vakadik iau. ⁸Ma i biti tana: U a tabaran, una irop kan ra tutana. ⁹Ma i tir ia bula: To ia ra iangim? Ma i biti tana: A iangigu A Loko tago mangoro avet. ¹⁰Ma i manga lul ia ba koko na tulue vakakit diat kan nam ra gunan. ¹¹Tika na ngala na kikil na boroi dia iaian abara ta ra papar a luana. ¹²Ma dia lul ia dari: Una tulue avet ta ra kikil na boroi, upi avet a ovai ta diat. ¹³Ma i tul tar ia ta diat. Ma ra umana tabaran dia irop ma dia ovai ta ra umana boroi; ma ra kikil na boroi dia vila ba ta ra kokopo uro ta ra tava kikil a ura arrip na marmar bar diat, ma dia kongo par tana. ¹⁴Diat dia ga balaure diat dia lop, dia varvai tana ta ra pia na pal ma ta ra gunagunan bula. Ma ra tarai dia vana tadav ia upi diat a gire ra magit di tar pait ia. ¹⁵Dia vana tadav Iesu, ma dia gire bula nam ba amana ra umana tabaran dia ga ovai tana, a loko diat, ma go i mal ma i minana mulai; ma dia burut i tana. ¹⁶Ma diat dia ga gire, dia ve diat nam parika ure nina ba amana ra umana tabaran dia ga ovai tana, ma ure ra umana boroi bula. ¹⁷Ma dia tur pa ra nilul ba na vana kan kadia langun. ¹⁸Ba Iesu i koa ta ra mon, nina ba ra umana tabaran dia ga ovai tana, i lul ia ba diat a varait. ¹⁹Ma pa i mulaot, i tatike tana: Una vana ra kubam tadav ra umana niurum, una ve diat ta go ra lavur ngala na magit ra Luluai i tar pait ia tam. ma ba i ga mari u. ²⁰Ma i vana, ma i varvai vanavana aro Dekapolis ta go ra ngala na magit Iesu i ga pait ia tana; ma ra tarai par dia kakaian tana.

Natu i Iairo ma ra vavina i ga bili ra ngu na mal kai Iesu

(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹Ba Iesu i tar bolo mulai ta ra mon ta ra papar maro, a ngala na kor na tarai dia tadav ia; ma i ki ra valian. ²²Ma tika na tena kukure pal na lotu, a iangina Iairo, i vut; ba i gire, i va timtimum pire ra kauna, ²³ma i manga lul ia, i biti: Natugu, a vavina ik, i to na mat, iau aring u ba una vana ma una palagur ia ma ra ura limam upi na oton, ma na laun. ²⁴Ma dir vana me, ma ra ngala na kor na tarai dia mur ia, ma dia kor bat ia. ²⁵Ma tika na vavina i ga gapgap a vinun ma a ivu kilala, ²⁶i ga kairane ra mangoro na kinadik ta ra mangoro na tena valagar, ma i ga vapar vue

nam parika i ga vung ia, ma pa i lagar ta ik, i kaina vanavana ka, ²⁷ma ba i tar valongore mangoro na tinata ure Iesu, i vut mur ia livuan ta ra kor, ma i bili kana mal. ²⁸Tago i nuk ia: Ba ina bili ka kana mal, ina lagar tana. ²⁹Ma ra matana gap, i ga gagap tana, i ge muka, ma i kairane ta ra pakana ba kana minait i tar panie. ³⁰Ma ba Iesu i nunure ta ra balana ba ra dekdekina i tar vana kariu, i tur tapuku livuan ta ra kor, ma i titir ba: Ia nam i tar bili kaugu mal? ³¹Kana tarai na vartovo dia tatike tana: U gire go ra kor na tarai dia koakor piram, ma dave go u titir ba: Ia i bili iau? ³²Ma i gigira vurvurbit upi nina i pait ia. ³³Ma ra vavina i burut, ma i dadadar, tago i nunure nam Iesu i pait ia tana; ma i tadav ia, i va timtimum pirana ma i ve ra dovotina parika. ³⁴Ma i tatike tana: Natugu, kaum nurnur i tar valaun u; una vana ma ra malmal, ma una oton kakit kan kaum minait.

³⁵Ba i tatata boko, ta umana dia pot maro ra kuba i ra tena kukure pal na lotu, dia biti dari: Natum i tar mat, dave u vabalaguan vake mule ra Tena Vartovo? ³⁶Iesu pa i kapupi nam ra tinata, i biti tai ra tena kukure pal na lotu: Koko u burut, una nurnur uka. ³⁷Pa i ongo pa ta tikai ba na mur ia, dital ika Petero, ma Iakobo ma Ioanes dir turana. ³⁸Dia pot ta ra kuba i ra tena kukure pal na lotu ma i valongore ra ururung, a tinangi ma ra ngala na kunukula. ³⁹Ba i tar ruk, i biti ta diat: Ta ra ava go ava urung ma ava tangtangi? A bul pa i ti mat, i va mat ika. ⁴⁰Ma dia nongone ke. I tul vairop vue diat par, ma i agure tama i ra bul ma nana, ma dital dital ga varait me; ma dia ruk tadav ra bul. ⁴¹Ma i vatur ra lima i ra bul, i biti tana: Talita kumi! go ra kukurai nam ra tinata: Taigik, iau tatike tam, una tut. ⁴²Ma ra vavina ik i tut lulut ma i vanavana, tago i tar a vinun ma a ivut kana kilala, ma dia kakaiian mat i tana. ⁴³Ma i manga tigel diat ba koko ta tikai na nunure go; ma i vartuluai upi da tabar ia ma ta magit ba na en ia.

Di ga okole vue Iesu aro Nasaret

(Mat 13:53-58; Luk 4:16-30)

6 ¹Ma i vana kan nam ra gunan, ma i vana ta kana gunan iat, ma kana tarai na vartovo dia mur ia. ²Ta ra Bung Sabat i tur pa ra vartovo ta ra pal na lotu, ma mangoro ba dia valongore, dia kaian tana, dia biti: Go ra tutana i nunure davatane go ra umana magit? A kabinana ava go dia ga tul tar ia tai go ra tutana? Ma dave ra umana dekdek na papalum dari i papait ia ma ra limana? ³Vakir nina ra tena madaka ta ra davai vang, natu i Maria, ma pa dia turana vang ma Iakobo, ma Ioses ma Iudas ma Simon? Ma ra umana taina pa dia ki vang ati pire dat? Ma dia tabunua tana. ⁴Iesu i biti ta diat: Di ruru ra propet, ma ta kana gunan iat pata, ma pire ra barniuruna pata, ma ta ra kubana bula pata. ⁵Ma i mama pait ta dekdek na vakilang abara; ia kaka i vung ra limana tai ta umana minait, ma i valagar pa diat. ⁶Ma i kaian tago pa dia nurnur.

A vartuluai kai Iesu pire ra vinun ma a ivu tarai na vartovo

(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)

Ma i vana vurvurbit, i varvartovo ta ra gunagunan.

⁷Ma i oro pa ra vinun ma ra ivut tadav ia, ma i tulue diat a evevut; i tul tar ra varkurai ta diat ure ra lavur tabaran; ⁸ma i tigel diat ba koko diat a kap ta magit ure kadia vinavana, ia kaka ra buka; koko ra gem, koko ra rat, koko ra mani ta kadia popopoi; ⁹ba diat a vana ka ma ra palakau i diat; ma i biti: Koko ava ule tar ta ivu mal. ¹⁰Ma i biti bula ta diat: Ba ava ruk tai ta pal, avat a kiki vataikai tana tuk ta ra bung ava vana kan nam ra gunan tana. ¹¹Ba tika na gunan i okole vue avat, ba pa na valongore kavava tinata, ba ava vana kan nam ra gunan, avat a piar vue ra tobon kan ra vavai na kau i vavat, upi ra vakilang ure diat. ¹²Ma dia vana oai, dia varvarvai ba ra tarai diat a nukpuku. ¹³Dia okole vue mangoro na tabaran, ma dia tap mangoro dia mait ma ra dangi, ma dia valagar diat.

Ioanes ra Tena Baptaiso i mat

(Mat 14:1-12; Luk 9:7-9)

¹⁴Ma Erodes ra king i valongore go, tago ra iangina i po vanavana, ma i biti: Ioanes ra Tena Baptaiso i laun mulai kan ra minat, ma damana i pait go ra lavur dekdek na papalum tana. ¹⁵Ta ra umana dia biti ba: Go Elias, ma ta ra umana bula dia biti ba: A propet, da tikai ta diat a umana propet. ¹⁶Ba Erodes i valongore ure i biti ba: Go Ioanes, nina iau ga kutu vue ra uluna, i laun mulai. ¹⁷Tago Erodes iat i ga vartuluai, ma di ga kinim pa Ioanes, ma di ga vi ia ta ra pal na banubat ure Erodias, ra taulai kai turana Pilipo, tago i ga ben ia. ¹⁸Tago Ioanes i ga biti tai Erodes ba: Pa i ko ba una ben ra taulai kai turam. ¹⁹Ma Erodias i kankan tana, i mainge na doka, ma i mama pait ia, ²⁰tago Erodes i ru Ioanes, tago i nunure ba ra tena takodo, ma ra tena gomgom, ma i balabalaure; ma ba i valavalongore i nunuk urur tana; ma i gugu upi na valongore Ioanes. ²¹Ba i vut ra bo na bung, nam ba Erodes i pait ra lukara tana upi kana lavur luluai ma kana umana luluai na vinarubu, ma ra umana uvuviana Galilaia, upi diat a nuk pa ra bung di ga kava tana, ²²natu i Erodias, a vavina, i pot ma i malagene papa, i vagugu Erodes ma diat bula dia ki me ta ra nian; ma ra king i biti tai ra vavina: Una lul iau upi ra magit u mainge, ma ina tabar u me! ²³Ma i vavalima tana dari: A magit par u lul iau upi ia, ina tabar u me, ma kan na vardada ma ra papar ta ra gunan ba iau varkurai tana. ²⁴Ma i irop, i tir nana ba: Ava ina lul ia? Ma i biti tana: A lor i Ioanes ra Tena Baptaiso. ²⁵I ruk lulut muka tadav ra king, ma i lul ia dari: Iau mainge ba go una tabar iau ma ra lor i Ioanes ra Tena Baptaiso tai ta la. ²⁶Ma ra king i tabun muka ra balana tana, ma ure ke kana vavalima, ma ure ke diat dia ki me ta ra nian, pa i mainge ba na

muie. ²⁷Ma i tulue vuavue tika na tena vinarubu ta diat kana loko na monamono, ma i tul tar ia ba na kap. ra lorina; i irop, i kutu pa ra lorina ta ra pal na banubat, ²⁸i kap ia ta ra la, ma i tul tar ia tai ra vavina, ma ra vavina i kap ia tadav nana. ²⁹Ba kana tarai na vartovo dia valongore, dia vut dia puak pa ra tomono, ma dia vung ia ta ra babang na minat.

Iesu i tabar ra ilima na arip na marmar na tarai ma ra gem

(Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Ioa 6:1-14)

³⁰Ma ra umana apostolo dia vana varurung pire Iesu, dia ve ta ra lavur magit par dia ga pait ia, ma nam par dia ga vartovo me. ³¹Ma i biti ta diat: Avat a mai, dat a vana irai ra pupui, avat a ngo papa. Tago mangoro dia poapot, ma pa dia langalanga upi diat a ian. ³²Ma dia bolo ma ra mon ura ta ra pakana pui irai. ³³A tarai dia gire vue diat, ma mangoro dia nunure, ma dia vutvut guvai kan ra lavur pia na pal, ma dia pot lua ta diat. ³⁴Ba i vana rikai i gire ra ngala na kor, ma i mari diat, tago dia vardada ma ra umana sip pa kadiat ta tena balabalaure; ma i tur pa ia pi na tovo diat ma mangoro na magit. ³⁵Ba ra keake i ki ria, kana tarai na vartovo dia tadav ia, dia biti dari: Go a pui ka, ma ra keake i ki ria, ³⁶una tulue diat ta ra gunagunan vurkikil ma ta ra umana pia na pal upi diat a kukul adiat ta magit. ³⁷I tatike bali diat dari: Avat iat, avat a tabar diat. Dia biti tana: Avet a vana bar, avet a kul pa adiat ta magit ma ra ivu mar na denaria^c laka? ³⁸Ma i tir diat: Aivia gem ava vung ia? Avat a vana ma avat a gire. Ma ba dia tar matoto tana dia biti: A ilima, ma ra ivu en. ³⁹Ma i vartuluai ba diat a ki togo par ta ra lubang na vura. ⁴⁰Ma dia ki ngaina, ta umana a marmar ma ta ra umana a ililima na vinun. ⁴¹Ma i vatur ra ilima na gem ma ra ivu en, i tadarake ra bakut, i pite varpa, ma i tabik ra gem, ma i tul tar ia tai ra tarai na vartovo upi diat a vung ia pire diat; ma i tibe diat par ma ra ivu en. ⁴²Ma dia ian par ma dia maur. ⁴³Ma dia vangan vabuka ra vinun ma a ivu rat ma ra tagigi na gem, ma ra en bula. ⁴⁴A ilima na arip na marmar na tarai diat dia ga en ra umana gem.

Iesu i vana ta ra ul a tava kikil

(Mat 14:22-33; Ioa 6:15-21)

⁴⁵Ma i vovo lolole pa kana tarai na vartovo, upi diat a koa ta ra mon ma upi diat a lua uro Betsaida, tai ta ra papar iat, ma ia iat i ki boko upi na tul vue ra tarai. ⁴⁶Ba dia tar varbaiai, i tutua urama ra luana upi na araring. ⁴⁷Ba i tar ravian tuna, a mon i vanavana ara iat ta ra tava kikil, ma i ki varkolono ra valian. ⁴⁸Ba i gire ra vinalu i tup diat, tago i vuvu maro lua ta diat, i vana ta ra ul a tava kikil tadav diat ta ra ivat na pakana varkia na monamono ra marum, ma i mainge ba na pakit diat;

^c 6.37 A denaria ia ra vapuak kai tika na tena papalum ure tika na bung.

⁴⁹Ba dia gire i vanavana ta ra ul a tava kikil, dia biti ba ra ninana ka, ma dia kukukula; ⁵⁰tago diat par dia gire, ma dia purpuruan tana. Ma i tata lulut pa diat, i biti ta diat: Avat a nurnur, iau kaka go, koko ava burut. ⁵¹I koa ta diat ta ra mon, ma ra vuvu i ngo ko, ma dia kakaian muka tana; ⁵²tago pa dia ga matoto bulu ure ra umana gem, i ga leo ko ra bala i diat.

Iesu i valagar ra umana minait aro Genesaret

(Mat 14:34-36)

⁵³Ba dia tar bolo dia pukai ta ra gunan Genesaret ma dia veve ra mon ra valian. ⁵⁴Ba dia tar irop kan ra mon, a tarai dia nunure muka, ⁵⁵ma dia vila vurvurbit ta ra gunagunan, dia puak pa ra lavur minait ta kadia lavur vava, upi nam ra gunan dia valongore i ki tana. ⁵⁶Ba i olo ta ra gunan ik, ba tai ta ngala na pia na pal, ba tai ta ra gunan, dia vung ra lavur minait ta ra umana tavul a bung, ma dia lul ia ba diat a bili ka kana ngu na mal; ma diat par dia bili ia, dia lagar tana.

A vartovo kai ra umana patuana

(Mat 15:1-9)

7 ¹A umana Parisaio ma ta umana tena tutumu marama Ierusalem dia vana guvai tadav ia, ²ma dia tar gire ta umana ta kana tarai na vartovo dia iaian vakuku ma ra dur na lima i diat ba pa di ga puk diat. ³Tago ra lavur Parisaio ma ra tarai Iudaia par pa dia ian, ona pa dia gi bulu value ra lima i diat, tago dia tatabai ta ra tinata kai ra lavur patuana; ⁴ma ona dia pot maro ra tavul a bung, dia gumu lua, namur dia ian; ma mangoro na mangamangana bula dia papait vake, a dur la ma ra dur kabala ma ra dur la na palariam. ⁵A umana Parisaio ma ra umana tena tutumu dia tir ia: Ta ra ava kaum tarai na vartovo pa dia murmur ra tinata kai ra lavur patuana; dia ian ika ma ra dur na lima i diat? ⁶Ma i biti ta diat: A dovotina ra tinata lua kai Iesaia ure avat a umana tena vaongo, da di ga tumu ia dari:

“Go ra tarai dia ru iau ma ra ngie i diat

Ma ra bala i diat i vailik kan iau.

⁷Dia vole kadia lotu tagu, dia vartovo ko ma ra vartuluai kai ra tarai.”

⁸Ava vana kan ra vartuluai kai God ma ava nuknuk pa ra tinata kai ra tarai. ⁹Ma i biti ta diat: A dovotina muka ava piam ra vartuluai kai God upi avat a murmur ta kavava varvai. ¹⁰Tago Moses i ga biti dari: Una ru tamam ma nam; go bula: Nina i tata kaina ure tamana ba nana na virua muka; ¹¹ma avat ava biti: Ba ra tutana na biti tai tamana ba nana dari: Nam ba una vatur vake tagu i tar Korban, a kukuraina, ba di tar tabar God me, ¹²pa ava nur vue mule upi na pait ta magit ba na maravut tamana ba nana me; ¹³damana kavava tinata ava varvartovo me, i pait vakuku pa ra tinata kai God, ma mangoro na magit dari ava papait ia.

A umana magit nina dia vakaina ta tikai
(*Mat 15:10-20*)

¹⁴Ma i oro pa mule ra kor na tarai tadav ia, i biti ta diat: Avat par avat a valongore iau, ma avat a matoto; ¹⁵a magit ba na ruk tai tikai pa na vakaina, a lavur magit i irop pa tai tikai i vakaina. [¹⁶Nina ba ta talingana upi na valongor me, boina ba na valongore.] ¹⁷Ba i tar ruk na pal kan ra kor na tarai, kana tarai na vartovo dia tir ia ure go ra tinata valavalar. ¹⁸Ma i tatike ta diat: Avat bula, ava ti ngulngul dari vang? Pa ava nunure laka ba nam parika i ruk tai ta tikai pa i vakaina? ¹⁹Tago pa i vana ta ra tulungeana, i vana ka ta ra balana ma i irop mulai ta ra niba. I tatike ra tinata dari upi na vaboina ra nian par. ²⁰I biti bula: Nam i irop pa tai ta tikai, ia kaka i vakaina. ²¹Tago a lavur dari dia irop kan ra bala i ra tarai: A lavur kaina ninunuk, a lavur ungaunga, a lavur nilong, a lavur vardodoko, ²²a lavur nipo, a lavur varbat, a lavur mangamangana kaina, a lavur vaongo, a lavur nunuk na varvol, ma ra kaina kiau na mata, a varvul, a kolakolo, ma ra mangamangana lunga; ²³go parika dia vuna ta ra bala i ra tarai, ma dia vakaina ra tarai.

A nurnur kai ra vavina
(*Mat 15:21-28*)

²⁴Ma i tut, i vana kan nam ra gunan upi ra langun Tiro ma Sidon, ma i ruk tai tika na pal, ma pa i mainge ba ta tikai na nunure; ma di mama vapidik ia. ²⁵Tika na vavina, a tabaran i ovai tai natuna ik, a vavina, i valongore ure, ma i vut lulut, ma i va timtimum pire ra kakene. ²⁶Nam ra vavina a te Elas, ta ra vuna tarai Siropoiniki, i lul ia ba na okole vue ra tabaran kan natuna. ²⁷Ma i biti tana: Da tabar vamaur pa ra umana bul lua, tago pa i ko ba da tak vue ra gem ai ra umana bul ma da vue tar ia tai ra umana pap. ²⁸Ma i biti tana: A dovotina, Luluai, go bula ba ra umana pap ta ra vavai na vuvuvung na nian, dia iaian ra lavur tagigi na nian tai ra umana bul. ²⁹I biti tana: Ure go kaum tinata, una vana, a tabaran i tar irop kan natum. ³⁰Ma i talil ta ra kubana, ma i gire tadav ra bul, i diop ta ra vava ma ra tabaran i tar irop kan ia.

Iesu i valagar pa ra tutana i vaut ma i bombom

³¹I vana mulai kan ra langun Tiro ma i vana alalu Sidon tadav ra tava kikil Galilaia, ma i vana gil ta ra langun Dekapolis. ³²Ma dia ben tikai i vaut tadav ia, ma tika na magit i tur bat ra nilaina. ma dia lul ia ba na vung ra limana tana. ³³Ma i ben vaire pa ia kan ra kor na tarai ma i valonge ra kaka na limana ta ra talingana, ma i gagami ma i bili ra karameana me. ³⁴Ma i tadarake ra bakut ma i mamadang, ma i biti tana: Epata, a kukuraina ba: Una tapapa. ³⁵Ma ra talingana i kapa, ma nam

i vivi ra karameara i tapala, ma i tata mamal. ³⁶Ma i tigel diat ba koko diat a ve ta tikai tana; ia kaka ba i manga tigel diat, dia manga varvarvai ka tana. ³⁷Dia kakaian kakit i tana, dia biti dari: I pait mal ra lavur magit parika, i mal ra umana vaut upi diat a valongor, ma ra umana bombom upi diat a tata.

Iesu i tabar ra ivat na arip na marmar na tarai ma ra gem

(Mat 15:32-39)

8 ¹Ta nam ra e, ba ra tarai dia kor mat, ma pa ta magit upi diat a en ia, i oro pa kana tarai na vartovo, ma i tatike ta diat: ²Iau mari go ra tarai, tago dia tar ki pa ra utul a bung piragu, ma pa adiat ta magit; ³ma ba ina tulue diat ta ra kubakuba i diat ma ra mulmulum, diat a matmat vanavana nangananga; tago ta umana dia tar vana uti maro vailik. ⁴Kana tarai na vartovo dia tatike tana: Mamave ra gem ati ra pui ba da tabar vamaur pa go ra tarai me? ⁵I tir diat: Aivia ra gem ava vung ia? Dia biti ba: A lavurua. ⁶Ma i vartuluai ba ra kor na tarai diat a ki ra pia; ma i vatur ra lavurua na gem, i pite varpa tana, i tabik ia, ma i tul tar ia tai kana tarai na vartovo upi diat a tabar diat me; ma dia vung kapi ia pire ra kor na tarai. ⁷Dia kap ra paupau en ik bula, ma i lotu pa tana, ma i tul tar ia upi da tabar bula diat me. ⁸Dia ian ma dia maur, ma dia vangan lavurua na rat ma ra tagigi na gem dia tar en valili ia. ⁹A ivat na arip na marmar diat, ma i tul vue diat. ¹⁰Ma diat ma kana tarai na vartovo dia koa lulut ta ra mon, ma dia vana ta ra langlangun Dalmanuta.

A umana Parisaio dia lul Iesu upi na pait ta vakilang

(Mat 16:1-4)

¹¹A umana Parisaio dia vana rikai ma dia vartir me, dia mainge ba na pait ta vakilang marama ra bala na bakut, dia valavalar ia ka. ¹²I mamadang muka ta ra tulungeana, ma i biti dari: Go ra taun tarai i anan upi ra vakilang dave? A dovot go iau tatike ta vavat: Pa da ve tar ta vakilang ta go ra taun tarai. ¹³Ma i vana kan diat, i koa mulai ta ra mon, ma vana tai ta ra papar.

Ra leven kai ra umana Parisaio ma kai Erodes

(Mat 16:5-12)

¹⁴Dia ga valubane ra gem, pa dia kap ta na; a kopono ko dia kap ia ta ra mon. ¹⁵Ma i vaale diat dari: Avat a nuk pa ia, ma avat a balaure avat ta ra leven kai ra lavur Parisaio, ma ra leven bula kai Erodes. ¹⁶Ma dia biti vargil dari: Tago pa ada ta gem. ¹⁷Iesu i nunure, ma i tatike ta diat: Dave ava nuknuk dari tago pa avava ta gem? Pa ava matoto boko? Dave i leo ra bala i vavat? ¹⁸A kiau na mata i vavat nam, ma pa ava gigigira

me? Ma ra talinga i vavat nam ma pa ava valongor me? Ma pa ava nuk pa mule? ¹⁹Ba iau ga tabik ra ilima na gem tai ra ilima na arip na marmar na tarai, aivia ra rat ava ga vangan vabuka pa ia ma ra tagigina? Dia biti tana ba: A vinun ma a ivut. ²⁰Ma ba ra lavurua tai ra ivat na arip na marmar, aivia ra rat ava ga vangan vabuka pa ia ma ra tagigina? Di biti tana ba: A lavurua. ²¹Ma i biti ta diat: Dave, pa ava ti matoto boko?

Iesu i vanana pa ra pula aro Betsaida

²²Ma dia pot Betsaida, ma di ben ra pula tadav ia, ma dia lul ia ba na bili ia. ²³Ma i vatur ra lima i ra pula ma i ben ia kan ra pia na pal; ba i tar gami ra matana, i vung ra ura limana tana, ma i tir ia: U gire ta magit vang? ²⁴Ma i idok, ma i biti: Iau gire ra tarai, iau gire diat da ra umana davai dia vanavana. ²⁵Ma i vung mule ra ura limana ta ra matana; ma i bobabobo ma i mata lagar ra matana mulai, ma i gire bulu ra lavur magit. ²⁶Ma i tulue ta ra kubana, i biti: Koko una olo ta ra pia na pal.

Petero i tata kapa ure Iesu

(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)

²⁷Iesu ma kana tarai na vartovo dia vana ta ra lavur pia na pal Kaisaria Pilipo, ma i tir kana tarai na vartovo na.nga dari: A tarai dia biti ba iau to ia? ²⁸Dia biti ba: Ioanes, ra Tena Baptaiso, ma ta ra umana ba Elias; ma ta ra umana bula ba tikai ta diat a umana. propet. ²⁹Ma i tir diat: Ma avat, ava biti ba iau to ia? Petero i biti tana: U ra Kristo. ³⁰Ma i tugal diat ba koko dia varve ta tikai tana.

Iesu i varvai ure ra varvakadik ma kana minat

(Mat 16:21-28; Luk 9:22-27)

³¹I tur pa ra varvai ta diat dari ba: Da vakadik Natu i ra tutana ma ta mangoro na mangamangana, ma ra lavur patuana ma ra lavur tena tinabar ngalangala, ma ra lavur tena tutumu diat a pue vue, ma da doka, ma ba i par ta utul a bung na laun mulai. ³²I tatike vakapa go ra tinata. Ma Petero i vatur ia. ma i pit vatavuna pa ia. ³³Ma i tur tapuku, i bobobe ra tarai na vartovo, ma i pit Petero dari: Satan, una vana ra murugu, tago pa u nuk pa ra lavur mangamangana kai God, u nuk pa ka ra lavur mangamangana kai ra tarai.

³⁴Ma i oro pa ra kor na tarai, ma kana tarai na vartovo bula, ma i biti ta diat: Ba tikai i mainge na murmur iau, na nuk vue ia iat mulai, na puak pa kana bolo ma na murmur iau me. ³⁵Tago ba tikai i vavaale bat kana nilaun na virua; ma nina ba pa i nuk pa kana nilaun ure iau, ma ure ra bo na varvai bula, na laun muka. ³⁶Tago na topa ra ava ba tikai na kale pa ra rakarakan a gunagunan parika, ma na vole vue ra tulungeana tana? ³⁷Tago tikai na kul kia ra tulungeana ma ra ava? ³⁸Ba

tikai i vavirvir ure iau ma ure kaugu lavur tinata pire go ra taun tarai na vaongo ma ra taun tarai na varpian, Natu i ra tutana ba i pot ma kana umana angelo ma ra minamar kai Tamana, na vavirvir vue bula.

9 ¹Ma i biti ta diat: A dovot go iau tatike ta vavat ba: Ta umana ta diat dia turtur ati, pa diat a mat tuk ta ra bung ba diat a gire ra varkurai kai God i pot ma ra dekdek.

Iria ra paka i Iesu
(*Mat 17:1-13; Luk 9:28-36*)

²Ba i tar par laptikai na bung, Iesu i ting pa Petero ma Iakobo ma Ioanes ma i agure vaire pa dital urama ra luana i manga tuluai; ma i ria ra pakana ta ra mata i dital; ³ma kana lavur mal dia bagabagele, dia pua mat, ma pa ta tena vagomgom mal ra pia na pait vapua pa ia dari. ⁴Elias dir ma Moses dir tur pa pire diat. ma dital tata ma Iesu. ⁵Petero i biti tai Iesu: Tena Vartovo, i boina upi dat a ki ati, dat a pait ta utul a pal na turturup, tikai kaum, tikai kai Moses, ma tikai kai Elias. ⁶Ma pa i nunure ba ava na tatiike, tago dital burut na kaia. ⁷Ma tika na bakut i vana rikai ma i vamaur taun diat. ma ra nilai tikai ta ra bakut i biti dari: Go Natugu, a bul na vakak; avat a valongore. ⁸Ba dital gigira vurvurbit, pa dital gire mule ta tikai, Iesu ka i ki pire dital.

⁹Ba dia vanavana ba ta ra luana, Iesu i tigel dital ba koko dital a ve ta tikai ta go ra lavur magit dital tar gire tuk ta nam ra bung ba Natu i ra tutana na laun mulai kan ra minat. ¹⁰Ma dital mur go ra tinata ma dital tir vargilians dital, ba ava ra kukurai ra nilaun mulai kan ra minat. ¹¹Ma dital tir ia dari: Dave ra lavur tena tutumu dia biti ba Elias na vut lua? ¹²Ma i tatike ta dital: A dovotina ba Elias na vut lua ma na vamule pa ra lavur magit par; ma dave laka di ga tumu ia ure Natu i ra tutana ba da vakadik ia ma ta mangoro na mangamangana, ma da pait vakuku ia tana? ¹³Ma go iau ve avat ba Elias i ga tar vut, ma dia ga pait ia tana nam parika dia ga mainge, da nam di ga tumu ia ure.

Iesu i vairop ra tabaran kan ra bul tutana
(*Mat 17:14-21; Luk 9:37-43a*)

¹⁴Ba dia tadav ra tarai na vartovo, dia gire tadav ra kor na tarai bula dia tur kikel diat, ma dia vartir ma ra umana tena tutumu. ¹⁵Ba ra kor na tarai par dia gire dia kaian muka tana, ma dia vutvut tadav ia, ma dia vage pa ia. ¹⁶Ma i tir diat: Ava go ava vartir tana? ¹⁷Ma tikai ta diat ra tarai i biti tana: Tena Vartovo, iau ga ben natugu, a tutana, up u; a tabaran i bombom i ovai tana; ¹⁸ma ba i ub ia, i vue tar ia ra pia, ma i buabuai ra ngiene, ma i vangvangi ra pal a ngiene ma i palaur bula tana, ma iau ga biti tai kaum tarai na vartovo ba diat a okole vue ma pa i tale diat. ¹⁹Ma i tatiike bali diat dari: Avat a taun tarai pa ava nurnur,

aivia ra kilakilala ina ki pire vavat? Aivia ra kilakilala ina ungun pa avat? Da ben ia piragu. ²⁰Ma dia ben ia pirana, ina ba i gire a tabaran i ubu vapurpuruan ia muka, i bura ra pia i tapukpuku, ma i buabuai ra ngiene. ²¹Ma i tir tamana dari ba: Papa vingaia go i ubub ia? Ma i biti: Papa amana ba i ga bul boko. ²²Ma mangoro na bung i vue tar ia ta ra iap ma ta ra tava bula upi na doka; ba una pait valar pa ta magit i tana, una mari amir ma una maravut amir. ²³Iesu i biti tana: U iat; da pait ra lavur magit parika tai nina i nurnur. ²⁴Ma tama i ra bul i tangi lulut, ma i biti: Ioi, iau nurnur; una maravut ra niiba tagu upi ra nurnur. ²⁵Ba Iesu i gire ba ra ngala na tarai dia vutvut varurung, i tugal vue ra tabaran, i biti tana: U a tabaran, u bombom ma u vaut, iau vartuluai ba una irop kan ia, ma koko u ovai mulai tana. ²⁶Ba i tar kukula pa, ma ba i tar ubu vapurpuruan pa ia, i irop muka; ma ra bul i da ra minat; ma mangoro dia biti ba i tar Mat. ²⁷Ma Iesu i vatur ra limana, ma i vatur pa ia; ma i tut. ²⁸Ba dia ruk na pal, kana tarai na vartovo dia tir ive dari: Dave avet, ave mama okole vue? ²⁹I biti ta diat: Pa ta magit a mangamangana dari na irop tana, ia kaka ta ra niaring.

Iesu i varvai mulai ure kana minat

(Mat 17:22-23; Luk 9:43b-45)

³⁰Ma dia vana kan nam ra gunan, dia vana alalu Galilaia, ma pa i mainge ta tikai na nunure. ³¹Tago i tovtovo kana tarai na vartovo dari: Da tul tar Natu i ra tutana ta ra lima i ra tarai, ma diat a doka; ma ba di tar doka, na laun mulai ba i par ta utul a bung. ³²Ma pa dia nunure go ra tinata, ma dia burut upi diat a tir ia.

To ia i ngala ta diat?

(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³Ma dia pot Kapernaum; ba dia ki na pal, i tir diat ba: Ava nam ava ga vartoto tana na nga? ³⁴Ma dia ki mut uka, tago dia vartoto na nga ba to ia ta diat i ngala. ³⁵Ma i ki ma i oro pa ra vinun ma a ivut, ma i biti ta diat: Ba tikai i mainge pi na lua na murmur uka, na tultul pire vavat parika. ³⁶Ma i vatur ra bul ik, ma i vaki ia livuan ta diat, ma i puak pa mule, ma i biti ta diat: ³⁷Ba tikai i onge ta bul ik dari ta ra iangigu, i onge iau bula; ma ba tikai i onge iau, pa i onge ke iau, i onge nina iat, i ga tulue iau uti.

Nina ba pa i tur bat dat, i maravut uka dat

(Luk 9:49-50)

³⁸Ioanes i tatike tana: Tena Vartovo, ave ga gire tadav tikai i okokole vue ra umana tabaran ma ra iangim, ma ave ga tugal ia, tago pa i murmur dat. ³⁹Iesu i biti: Koko da tugal ia, tago pa ta na pait ra dekdek

na magit ta ra iangigu, ma na vatang ta kaina tinata ure iau lulut. ⁴⁰Tago nina ba pa i tur bat dat, i maravut uka dat. ⁴¹Ma nina i tabar avat ma ra la na tava na nimomo, tago avat kai Kristo, a dovot go iau tatike ta vavat, pa na iba upi kana vapuak.

A varilam upi ra varpiam

(Mat 18:6-9; Luk 17:1-2)

⁴²Ma nina i varara ta tikai ta go ra umana ikikilik dia nurnur tagu, gala na boina ba di kun tar ra ngala na vat na niudu ta ra inoana, ma da vue vadudu ia na ta. ⁴³Ba tika na limam i varara u, una kutu vue; i boina una olo ta ra nilaun a tomo, ma koko da vue u ma ra ivu limam par ura geena^d ta ra iap ba pa da pun ia. ⁴⁴[Kadia kalolo pa na mat i tana, ma pa ta na pun ra iap tana.] ⁴⁵Ba tika na kakim i varara u, una kutu vue, i boina una olo ta ra nilaun a tomo, ma koko da vue u ma ra ivu kakim par ura geena. ⁴⁶[Kadia kalolo pa na mat i tana, ma pa ta na pun ra iap tana.] ⁴⁷Ba tika na kiau na matam i varara u, una luak vue; i boina una olo ta ra varkurai kai God ma ra kopono kiau na matam, ma koko da vue u ma ra ivu kiau na matam par ura geena. ⁴⁸“Kadia kalolo pa na mat i tana, ma pa ta na pun ra iap tana.” ⁴⁹Tago da vamapak ra tarai par tikatikai ma ra iap. ⁵⁰A solt i boina; ma ba ra mapakina i panie, da vamapak davatane mule? Boina ba ra solt na ki ta vavat, ma avat a ki na malmal vargil.

Iesu i biti ba koko ta tikai na kutu varbean

(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

10 ¹Ma i tut ma i vana ta ra langun Iudaia ma ta ra papar Iordan maro; ma ra tarai dia kor mulai tadav ia; ma i tovo mule diat da kana mangamangana iat. ²A umana Parisaio dia tadav ia, ma dia tir ia: I takodo bar ba ta tutana na vung vue kana vavina? Dia valar ia ka. ³Ma i tir diat: Ava ra varkurai Moses i ga tul tar ia ta vavat? ⁴Ma dia biti, Moses i nur tar ia ba da tumu ra buk na pala varbean, upi da vungue. ⁵Iesu i biti ta diat: I ga tumu go ra vartuluai, tago i leo ra bala i vavat. ⁶Ma papa amana ra turpaina vavaki, i ga vaki dir upi a tutana ma upi a vavina. ⁷Kari a tutana na vana kan tamana ma nana, ma na ki tukum pire kana vavina; ⁸ma dir par, dir tikai ka upi koko dir a ivut mulai, dir tikai ka. ⁹Nam ba God i kubu guve, galiaka ta tutana na pala ia. ¹⁰Kana tarai na vartovo dia tir mule na pal ta go ra magit. ¹¹Ma i tatike ta diat: Ba tikai i vungue kana vavina, ma i taule ta ra tikai, dir po muka; ¹²ba ra vavina i vungue kana tutana, ma dir taulai ma ta ra tikai, ia bula i po muka.

^d 9.43 Geena, ia ra ngala na tavul a puputa, maravai Ierusalem, ma ra iap i ga ioaio vatikai tana. A tarai Iudaia dia ga valarue ra ruarua na tulungen me.

Iesu i vadoane ra umana bul ikilik

(Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)

¹³Dia kap ra umana bul ikilik tadav ia upi na bili diat, ma ra tarai na vartovo dia tigel diat. ¹⁴Ba Iesu i gire, i kankan ma i biti ta diat: Avat a nur vue ra umana bul ikilik upi diat a tadav iau; koko ava tigel bat diat, tago kadiat dia dari ra varkurai kai God. ¹⁵A dovot go iau tatike ta vavat ba: Nina ba pa i kapupi ra varkurai kai God da ra bul ikilik pa na olo muka tana. ¹⁶Ma i puak pa diat, ma i tata vadoane diat, ma i palagur diat ma ra ura limana.

Ra uviana na tutana

(Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷Ba i vanavana mulai na nga, tikai i vutvut tadav ia, i va timtimum pirana, ma i tir ia dari: Bo na Tena Vartovo, ava ina pait ia upi kaugu ra nilaun tukum? ¹⁸Iesu i biti tana: Dave u vatang iau ba iau boina? Pa ta i boina, ia kaka God. ¹⁹U nunure ra lavur vartuluai: Koko u vardodoko; Koko u po; Koko u long; Koko u varvai vavaongo; Koko u vatatanur ta magit kai ta tikai; Una ru tamam ma nam. ²⁰Ma i tatike tana: Tena Vartovo, go parika iau ga toratorom tana papa amana ba iau ga bul. ²¹Iesu i giragire ma i mari ia, ma i biti tana: A kopono magit boko u iba upi ia; una vana, una ivure kaum parika, ma una tabar ra umana luveana me, ma kaum boko ra bo na vuvuvung ra bala na bakut, ma una mai, una mur iau. ²²Ba i valongore go, i mata bibian, ma i tabun mat ra balana tana, tago i manga muka kana tabarikik.

²³Iesu i gigira vurvurbit, ma i tatike ta kana tarai na vartovo dari: I papait na dekdek tuna pire diat dia uviana upi diat a olo ta ra varkurai kai God. ²⁴Ma ra tarai na vartovo dia kaian ta go kana tinata. Iesu i tatike mule ta diat dari: A umana natugu, i dekdek tuna pire diat dia nurnur ta ra tabarikik upi diat a olo ta ra varkurai kai God. ²⁵A niolo kai ra uviana ta ra varkurai kai God i manga dekdek ta dir ma ra nidolo kai ra kamel ta ra mata na ingingit. ²⁶Ma dia kakaian mat, ma dia tatike tana: Ba damana, ia vang da valaun ia? ²⁷Iesu i bobobe diat ma i biti: A tarai pa dia pait valar pa ia, ia kaka God, tago God i pait valar pa ra lavur magit parika. ²⁸Petero i tatike tana dari: Ave ga vana kan ra lavur magit parika, ma ave murmur u. ²⁹Iesu i biti: A dovot go iau tatike ta vavat: Ba tikai i ga vana kan ta pal, ba kan ra umana turana, ba ra umana taina, ba nana, ba tamana, ba ra umana natuna, ba kan kana gunan upi iau, ba upi ra bo na varvai, ³⁰ta go ra nilaun da tul tar ra mar na pal tana ma ra mar na turana, ma ra mar na taina, ma ra mar na nana, ma ra mar na natuna, ma ra mar na gunan, ma ra kinadik bula, ma ra nilaun tukum namur. ³¹Ma mangoro dia lua, diat a kabila murmur, ma diat dia murmur, diat a kabila lua.

Ra vautuluna tinata kai Iesu ure kana minat

(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

³²Dia vanavana boko na nga urama Jerusalem, ma Iesu i lualua ta diat, ma dia kakaian, ma diat dia murmur dia burut. Ma i ben vaire pa mule ra vinun ma a ivut, ma i ve diat ta ra lavur magit ba na tup ia boko, dari: ³³Go da vana urama Jerusalem, ma da tul tar Natu i ra tutana ta diat a umana tena tinabar ngalangala ma ra umana tena tutumu; ma diat a kure tar ia upi na virua, ma diat a tul tar ia tai ra umana Tematana; ³⁴ma diat a kulume, ma diat a gami ia, ma diat a virit ia, ma diat a doka, ma ona na par ta utul a bung na laun mulai.

A nilul kai Iakobo dir ma Ioanes

(Mat 20:20-28)

³⁵Iakobo ma Ioanes, a ura natu i Sebedαιο, dir tadav ia, dir biti tana dari: Tena Vartovo, amir mainge ba una pait tar ia ta mimir nina ra magit ba amir a lul upi ia. ³⁶Ma i tir dir ba: Ava amur mainge ba ina pait ia ta mumur? ³⁷Dir biti tana: Una tul tar amir ba amir a ki piram ta kaum minamar, tikai ta ra limam tuna, ma ta ra tikai ta ra mairam. ³⁸Iesu i biti ta dir: Pa amur nunure ra magit go amur lul ia. Dave, na tale amur upi amur a momo ta ra la ba ina momo tana, ba da baptaiso amur vang ma ra baptaiso ba da baptaiso iau me? ³⁹Ma dir biti tana: Maia. Iesu i tatike ta dir: Ioi, a la ina momo tana, amur bula amur a momo boko tana; ma ra baptaiso di baptaiso iau tana, da baptaiso amur bula tana; ⁴⁰ia kaka ra kini ta ra limagu tuna, ba ta ra mairagu, vakir kaugu upi ina tul tar ia; kadiat iat di ga vaninare upi diat.* ⁴¹Ba ra vinun dia valongore, dia kankan ure Iakobo ma Ioanes. ⁴²Ma Iesu i oro pa diat pirana, ma i tatike ta diat: Ava nunure ba diat di vatang diat tena varkurai ta diat ra lavur vuna tarai, dia manga papait na luluai ta diat, ma kadia umana ngalangala dia kure vamat diat. ⁴³Ma pa i damana pire vavat; nina i mainge na ngala ta vavat, na tultul uka pire vavat, ⁴⁴ma nina i mainge na lualua ta vavat, na vilavilau pire vavat parika. ⁴⁵Tago Natu i ra tutana pa i ga pot upi da toratorom tana, i ga pot upi ia iat na toratorom ma upi na tul tar kana nilaun upi ra varkul ure ta mangoro.

Iesu i vanana pa Batimaio

(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)

⁴⁶Ma diat pot aro Ieriko; ma ba diat ma kana tarai na vartovo ma ra kor na tarai bula, dia vanavana oai maro Ieriko, natu i Timaio, a iangina Batimaio, a tena nilul i pula, i kiki ra papar a nga. ⁴⁷Ba i valongore ba go Iesu ra te Nasaret, i oraoro, i biti dari: Iesu, u natu i David, una mari iau. ⁴⁸Ma mangoro dia tigel ia ba na ki mut uka; ma i manga oraoro ko: U

natu i David una mari iau. ⁴⁹Iesu i tur uka, ma i biti: Avat a oro pa ia. Ma dia oro pa ra pula, dia biti tana: Una gugu, una tut, i oro pa u. ⁵⁰Ma i vue kana olovoi, ma i pil, ma i tadav Iesu. ⁵¹Ma Iesu i tir ia: Ava u mainge ba ina pait ia tam? A pula i tatike tana: Luluai, ba ina nana mulai. ⁵²Iesu i biti tana: Una vana ka, kaum nurnur i tar valaun u. Ma i nana vuavuai mulai, ma i mur ia na nga.

Iesu i olo Ierusalem

(*Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Ioa 12:12-19*)

11 ¹Ba dia maravai Ierusalem ma Betpage ma Betania, pire ra luana na Oliva, i tulue ra ivut ta kana tarai na vartovo, ²ma i tatike ta dir: Amur a vana ta ra pia na pal nam lua ta murmur, ma ba amur a olo tana, amur a tadav ta nat na as di tar veva, ma pa ta i ga ki boko tana, amur a pala ia, ma amur a ben ia uti. ³Ba tikai i tir amur ba: Dave amur pait go? amur a biti: Beaka a Luluai i mainge; ma na tul vuavue tar ia uti mulai. ⁴Ma dir vana, dir tadav ra nat na as, di ga veva na nga pire ra banbanu; ma dir pala ia. ⁵Ta umana ta diat dia turtur abara dia tir dir dari: Ava go amur pait ia, tago amur pala ra nat na as? ⁶Dir ve diat ta nam ra tinata Iesu i ga tatike; ma dia nur vue dital me. ⁷Dir ben ra nat na as tadav Iesu, ma dia pale kadia umana mal tana, ma i ki tana. ⁸Ma mangoro dia pale kadia umana mal na nga, ma ta ra umana dia mut ra umana tura davai na pui ma dia vuavue na nga. ⁹Ma diat dia lua, ma diat dia murmur dia oraoro dari: Osana! Da pite pa go i ti vut ta ra iang i ra Luluai! ¹⁰Da pite pa go ra varkurai i vut, a varkurai kai tama i dat David! Osana urama muka!

¹¹Ma i olo Ierusalem ma i ruk na pal na vartabar, ma ba i tar gire pa ra lavur magit par, diat ma ra vinun ma ra ivut dia vana Betania, tago i ravian tuna.

Iesu i tata ure ra lovo

(*Mat 21:18-19*)

¹²Ma ta ra bung i mur, ba dia tar vana maro Betania, i mulmulum. ¹³Ma i gire ra lovo maro vailik, i mapmapina, ma i vana upi na tikan upi ta magit i tana; ba i tadav ia, i gire ra mapmapina ka, tago pata boko ra en na lovo. ¹⁴Ma i tatike tana: Papa gori ma vatikai namur pa ta na en mule ra vuaim. Ma kana tarai na vartovo dia valongore.

Iesu i olo ra pal na vartabar

(*Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Ioa 2:13-22*)

¹⁵Dia pot Ierusalem, ma i ruk ta ra pal na vartabar, i okole vue diat dia ivura, ma diat bula dia kukul ta ra pal na vartabar, ma i vue pukue ra lavur vuvuvung kai ra lavur tena piapie mani, ma ra lavur kiki kadiat dia ivivure ra umana uka;

¹⁶ma pa i mulote tar ta tikai ba na vana alalu ma ra la ta ra pal na vartabar. ¹⁷Ma i vartovo, i biti ta diat: Pa di ga tumu ia dari: Da vatang kaugu pal ba a pal na niaring ure ra lavur vuna tarai parika? Ma ava tar pait pukue upi ra babang kai ra umana tena nilong. ¹⁸A umana tena tinabar ngalangala, ma ra umana tena tutumu bula dia valongore, ma dia nununuk ba diat a doko davatane bar; tago dia burut i tana, tago a tarai par dia kakaian ta kana vartovo. ¹⁹Ta ra ravian a bungbung parika i vana oai kan ra pia na pal.

A vartovo ta ra lovo
(*Mat 21:20-22*)

²⁰Ba dia bolo ra malana, dia gire ra lovo i tar maranga papa mara ra okokorina. ²¹Petero i nuk pa ia, ma i biti tana: Tena Vartovo, una gire ra lovo nam u ga bor ia, i tar maranga muka. ²²Ma Iesu i tatike bali diat dari: Avat a nurnur tai God. ²³A dovot go iau tatike ta vavat: Ba tikai na tatike tai go ra luana: Una tarubat, ma una bura ba ura na ta, ma pa i nuknuk lalar mulai ta ra balana, i nurnur uka ba da pait muka nam i tar tatike, da pait ia ka. ²⁴Ma go iau tatike ta vavat: A magit parika ava lulul upi ia ta ra niaring, avat a nurnur uka ba ava tar vatur vake, ma avat a vatur vake muka. ²⁵Ma ona ava tur na niaring, ma ava nuk pa ta magit tikai i ga pait varara ta vavat, avat a nuk vakakit vue, upi Tama i vavat arama ra bala na bakut na nuk vakakit vue kavava lavur nirara bula. [²⁶Ma ona pa ava nuk vakakit vue ra lavur varpam kai ra umana enana, Tama i vavat arama ra bala na bakut pa na nuk vakakit vue bula kavava lavur varpam.]

Ra tinir ure ra varkurai kai Iesu
(*Mat 21:23-27; Luk 20:1-8*)

²⁷Ma dia vut mulai Jerusalem, ba i vanavana ta ra pal na vartabar, a umana tena tinabar ngalangala, ma ra umana tena tutumu, ma ra umana patuana dia tadav ia; ²⁸ma dia biti tana: U pait go ra lavur magit ta ra varkurai ava? Ba to ia i ga tul tar go ra varkurai tam upi una pait go ra lavur magit? ²⁹Iesu i biti ta diat: Iau bula ina tir avat ma go ra kopono tinir, ma ba ava bali ia, iau bula ina varve avat ta ra varkurai iau papait go ra lavur magit i tana. ³⁰Mamave ra baptaiso kai Ioanes? Marama ra bala na bakut ba tai ta tarai? Avat a ve iau. ³¹Ma dia tata ivai pa dari: Ona dat a biti ba: Marama ra bala na bakut, na biti ta dat: Ta ra ava pa ava ga nurnur tana? ³²Ba dat a biti ba: Tai ra tarai; — dia burutue ra tarai, tago diat par dia kapupi Ioanes ba ia ra propet. ³³Ma dia tatike bali Iesu ba: Pa ave nunure. Ma Iesu i biti ta diat dari: Iau bula pa ina varve avat ta ra varkurai iau papait go ra lavur magit i tana.

A tinata valavalar ure ra umana tena papalum ta ra uma na vain
(*Mat 21:33-46; Luk 20:9-19*)

12 ¹Ma i tovo diat ma ra tinata valavalar: A tutana i ga vaume ra uma na vain, ma i ga liplip bat ia, ma i ga kal ra tung na vain

tana, ma i ga pait ra pal na minakila tana, ma i tul tar ia tai ta umana tarai na vinauma, ma i vana tai ta ra gunan. ²Ta ra e na vunuai i tulue ra tultul tadav ra tarai na vinauma upi ta umana vuai ra uma. ³Ma dia vatur ia, dia kita ia ka, ma dia tul vue tuna ka. ⁴Ma i tulue mule ta ra tultul tadav diat; ma dia ubu vakinkin ra uluna, ma dia vakaina. ⁵Ma i tulue ta ra tikai; ma dia doka; ma i tulue ra mangoro; dia kita ta ra umana, ma dia doko ta ra umana. ⁶Ma tikai boko pirana, natuna, a bul na vakak, ma i tulue nam bula tadav diat, i biti: Diat a ru natugu. ⁷Nam ra tarai na vinauma dia tata ivai pa dari: Go ra bul mur tana; uti, dat a doka, upi kadat ika ra tabarikik. ⁸Ma dia vatur ia, dia doka, ma dia al voire vue kan ra uma. ⁹Ava ra luluai kana nam ra uma na pait ia? Na pot ma na doko vue ra tarai na vinauma, ma na tul tar ra uma ta ra umana enana. ¹⁰Pa ava ga luk laka ra Buk Tabu dari:

“Nam ra vat ba ra umana tena pait pal dia tar pilak vue,
Nam uka di tar pait ra ul a ngu na pal me:

¹¹Go tai ra Luluai ma ra mata i dat i manamanane muka.”

¹²Ma dia mainge diat a kinim ia, ma dia burut uka ta ra kor na tarai; tago dia nunure ba i tar tatike go ra tinata valavalar ure ke diat; ma dia tut kan ia, ma dia vana ka.

A tinir ure ra totokom (*Mat 22:15-22; Luk 20:20-26*)

¹³Dia tulue ta ra umana Parisaio, ma ta ra umana talai Erodes tadav ia upi diat a vagu pa ia ma ra tinata. ¹⁴Ba dia vut, dia tatike tana: Tena Vartovo, ave nunure ba u a dovot, ma pa u nuk pa ta tikai, tago a tarai dia varogop par piram, u vateten tar ra nga kai God ma ra dovotina. Dave, i takodo ba da tar ra totokom tai ra Kaisar ba pata? ¹⁵Avet a tar ia laka, ba koko avet a tar ia? Ma i nunure kadia vaongo, ma i tir diat: Dave go ava valar iau? Uti tika na denaria, ina gire. ¹⁶Ma dia kap tar ia. I tir diat: A malalar i to ia go tana? Ma kai ia go ra tutumu bula tana? Ma dia biti tana ba: Kai ra Kaisar. ¹⁷Iesu i biti ta diat: Avat a tul tar tai ra Kaisar a magit par kai ra Kaisar; ma avat a tul tar tai God bula ra magit par kai God. Ma dia kakaian muka tana.

A tinir ure ra tinut mulai kan ra minat (*Mat 22:23-33; Luk 20:27-40*)

¹⁸Ma ta ra umana Sadukaio, nina diat dia pue ra nilaun mulai, dia tadav ia, ma dia tir ia: ¹⁹Tena Vartovo, Moses i ga tumu tar ia ta vevet dari: Ba ra tutana i mat kan kana taulai, ma pa ta natuna, turana na ben kana vavina, ma na vangala ta umana natuna upi kai turana. ²⁰A lavurua na barturana; a luaina i ga ben kana vavina, ma i mat, ma pa ta natuna; ²¹ma ra vauruana i ben ia, ma ia bula i mat, ma pa ta natuna; damana bula ra

vautuluna, ²²ma diat par ra lavurua, pa ta natu i diat. Ma ra vavina i ga mat mur ta diat. ²³Ta ra nilaun mulai, kai ia ta diat nam ra vavina? Tago ra lavurua par dia ga taulai me. ²⁴Iesu i biti ta diat: Go laka ra vuna ava rara tana, ta ni pa ava nunure ra Buk Tabu ma ra dekdek i God? ²⁵Ba dia laun mulai kan ra minat, pa dia varbean, ma pa dia tulatulai ta ra varbean, dia vardada ma ra lavur angelo arama ra bala na bakut. ²⁶Ma ure ra lavur minat, ba dia laun mulai, pa ava ga luk ia boko vang ta ra buk kai Moses ta ra pakana ure ra Davai, ba God i ga tatike tana dari:

“Iau a God kai Abaraam ma ra God kai Isak, ma ra God kai Iakob?”
²⁷God, vakir a God kai ra lavur minat, kai ra lavur launa iat; ava rara muka.

A ngala na vartuluai
(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸Tikai ta diat a umana tena tutumu i pot, i valongore diat dia vartir me, ma i nunure ba Iesu i tar bali mal diat, ma i tir ia: Nuve i ngala ta ra lavur vartuluai parika? ²⁹Iesu i biti: Go ra ngala: “Avat a Israel, avat a valongore, ra Luluai kada God, ra Luluai i tikai ka, ³⁰ma una mari ra Luluai kaum God ma ra balam parika, ma ra tulungeam parika, ma ra nuknukim parika, ma ra dekdekim parika.” ³¹Ma go a vauruana: “Una mari talaim da u mari mule u.” Pa ta vartuluai i ngala ta go dir. ³²A tena tutumu i biti tana: A dovotina, Tena Vartovo, i boina kaum tinata, ba ia tikai ka, ma pa ta mulai, ia kaka; ³³ma ba da mari ia ma ra bala i dat parika, ma ra nuknuk i dat parika, ma ra dekdek i dat parika, ma ba da mari ra talai dat da da mari mule dat, go i ngala ta ra lavur vartabar ma ra lavur tinabar par di tuntun tar diat. ³⁴Ba Iesu i gire i tata na kabinana, i tatike tana: U, pa u vailik kan ra varkurai kai God. Ma namur pa ta mulai i tadav ia ma ra tinir.

A tinir ure Kristo
(Mat 22:41-46; Luk 20:41-44)

³⁵Ma ba Iesu i vartovo ta ra pal na vartabar, i biti: Dave ra lavur Parisaio dia biti ba ra Kristo natu i David? ³⁶David iat i ga tatike ta ra Takodo na Tulungen dari:

“Ra Luluai i ga tatike tai kaugu Luluai:

Una ki ta ra limagu tuna.

Ma ina vadiop kaum lavur ebar upi ra ruarua na kakim.”

³⁷David i vatang ia Luluai; ma dir tamana dave?

Iesu i tugal diat ure ra umana tena tutumu
(Mat 23:1-36; Luk 20:45-47)

Ma ra kor na tarai dia mainge tuna kana varvai. ³⁸Ba i vartovo, i tatike dari: Avat a nuk pa ra lavur tena tutumu dia mainge diat a vanavana ma

ra lolovina mal ma upi da vatatabe diat ta ra lavur tavul a bung, ³⁹ma dia mainge ra umana kiki lua ta ra lavur pal na lotu, ma ra umana kiki na luluai ta ra lavur lukara; ⁴⁰dia vapar ra tabarikik kai ra lavur ua na vavina, ma dia vaongo ma ra umana niaring lolovina; na tup go diat ra varkurai.

A vartabar kai ra ua na vavina

(Luk 21:1-4)

⁴¹Ma i ki maro ta ra vuvung na mani, ma i gire ra tarai dia vuavue tar ra mani tana; ma mangoro na uviana dia vue tar ra ngala na mani tana. ⁴²Tika na ua na vavina, a luveana, i vut ma i vue tar ra ivu mani ik tana, dir vardada ma ra toea. ⁴³Ma i oro pa kana tarai na vartovo pirana, ma i biti ta diat: A dovot go iau tatike ta vavat: Go ra ua na vavina, a luveana, i tar vue tar ra ngala ta go diat par dia tar vuvuai tar ta ra vuvuvung na mani; ⁴⁴tago diat par dia tar vuvuai tar ta nina i tur valala ta kadia mani go ra luveana i tar vue vapar tar nina ba na topa kana kini.

Iesu i biti ba da nila vue ra pal na vartabar

(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

13 ¹Ba i irop kan ra pal na vartabar, tikai ta diat kana tarai na vartovo i tatike tana: Tena Vartovo, una gire go ra umana mangamangana vat; ma go ra mangamangana palpal bula! ²Ma Iesu i biti tana: U gire go ra umana ngala na palpal? A ik boko pa ta ivu vat dir a va vartaun tana. da re vapar vue.

A umana purpuruan ma ra umana varmonong

(Mat 24:3-14; Luk 21:7-19)

³Ba i kiki ta ra luana na Oliva, Petero ma Iakobo ma Ioanes ma Andreas dia tir vaire dari: ⁴Una ve avet ba vingaia go ra lavur magit? Ma ava ra vakilang ba na maravai ra bung da pait go ra lavur magit tana? ⁵Iesu i biti ta diat: Avat a varbalaurai, kan ta tikai na varara avat. ⁶Mangoro diat a vut ma ra iangigu, diat a biti: Iau ia muka, ma diat a varara ta mangoro. ⁷Ba ava valongore ure ra umana vinarubu, koko ava ngarao tana, tago i topa ia dari; ma ra mutuaina pata boko. ⁸Tago tika na vuna tarai na tut ure ta ra vuna tarai, ma tika na vuna gunan ure ta ra vuna gunan; ma ra umana guria diat a tup ra umana gunan, ma ra umana mulmulum bula; da tur pa ra kinadik ma go ra lavur magit.

⁹Avat a nuk pa avat mulai, tago diat a kinim tar avat ta ra umana kivung na varkurai; ma diat a virit avat ta ra lavur pal na lotu, ma avat a tur ta ra luaina mata i ra umana luluai na gunan ma ra umana king, ure ra iangigu, ma upi ra varvai ta diat. ¹⁰Da varvai lua ma ra bo na varvai pire ra lavur vuna tarai mutu. ¹¹Ba di ben avat upi ra varkurai, ma ai tul

tar avat, koko avat a ngarao ba ava avat a tatike; avat a tatike ke nam da vanuk tar ia ta vavat ta nam ra pakana bung; tago vakir avat ava tata, a Takodo na Tulungen iat. ¹²Ma tikai na tul tar turana upi na virua: ma ra tutana na tul tar natuna; ma ra umana bul diat a tut ure tama i diat ma na i diat, upi da doko vue diat. ¹³Ma ra tarai par diat a milmilikuane avat ta ra iangigu; ma nina i tur padikat tuk ta ra mutuaina, da valaun ia.

A magit i milmilikuan

(Mat 24:15-28; Luk 21:20-24)

¹⁴Ma ba ava gire ra magit i milmilikuan ta ra nila i tur ta nam ba pa i ko ba na tur tana (nina i luk go boina ba na matoto tana), boina ba diat, dia ki Iudaia, diat a lop urama ra lualuana; ¹⁵ma nina i ki ra ul a pal koko na vana ba, ma na ruk upi na kap vairop ta magit mara na pal; ¹⁶ma nina i ki ra pui, koko na talil upi kana mal na tubatuba. ¹⁷Na kaina ta diat dia kap bala ma ta diat bula dia vau ra bul ta nam ra e. ¹⁸Avat a araring upi koko na dari ta ra kilala na mudian. ¹⁹Tago na tup ia ra kinadik ta nam ra e, pa ta i varogop me papa amana ta ra vunapai ra vavaki, ba God i ga vavaki, tuk tar gori, ma namur bula pata. ²⁰Gala ra Luluai pa i ga kutu pit pa ra kilala, gala pa ta muka na laun, ma i ga rurup ia ure diat i ga pilak pa diat. ²¹Ma ba tikai na tatike ta vavat ba: Go ra Kristo, ba Nam, koko ava kapupi ia; ²²tago ta umana Kristo vavaongo, ma ta umana propet vavaongo diat a vana rikai, diat a ve tar ta umana vakilang ma ta umana papalum na kinaian upi diat a varara valar diat di ga pilak pa diat. ²³Avat a nuk pa ia; go iau tar ve value avat ta ra lavur magit par.

Natu i ra tutana na pot

(Mat 24:29-31; Luk 21:25-28)

²⁴Ta nam ra kilala, ba i par nam ra kinadik, a matana keake na bobotoi, ma ra gai pa na pupua, ²⁵ma ra lavur tagul diat a burabura marama ra bakut, ma ra umana dekdek ta ra bakut diat a dadadar. ²⁶Ta nam ra kilala diat a gire Natu i ra tutana i vut ta ra lavur bakut ma ra ngala na dekdek ma ra minamar bula. ²⁷Ma na tulue ra lavur angelo, ma na varurue kana tarai, nina i ga pilak pa diat ta ra ivat na matana vuvu, maro ra ngu na rakarakan a gunagunan tuk ta ra ngu na bakut.

Ra vartovo valavalar kai ra lovo

(Mat 24:32-35; Luk 21:29-33)

²⁸Avat a valongore ra vartovo valavalar ure ra lovo: Ba ra ingaingarina i to na gol, ma i tar mapmapina nagam, ava nunure ba ra kilala na malamalapang i maravai; ²⁹ma avat bula, ba ava gire go ra lavur magit, avat a nunure ba i ki maravai, pire ra umana mataniolo iat. ³⁰A dovot go

iau tatike ta vavat ba: Go ra taun tarai pa na ga panie, ba pa di ga pait ot pa boko go ra lavur magit parika. ³¹A lavur bakut ma ra rakarakan a gunagunan bula na ga panie, ma kaugu lavur tinata pa na ga panie.

Pa ta i nunure ra bung ba ra pakana bung

(Mat 24:36-44)

³²Ma pa ta i nunure nam ra bung ba ra pakana bung, a lavur angelo ra bala na bakut pata, ma Natuna pata, ia kaka Tama. ³³Avat a nuk pa ia, avat a varbalaurai, ma avat a araring, tago pa ava nunure nam ra e. ³⁴Da ra tutana i ga vana kan ra kubana, i ga tul tar ra varkurai tai kana umana tultul, ma i tibe ra papalum ta diat par titatikai, ma i ve ra tena balabalaure banbanu ba na mono, ma i vana tai ta ra vuna gunan. ³⁵Avat a mono, tago pa ava nunure ba vingaia ra Luluai na pal na pot, ba ta ra ravian, ba ta ra mutumut, ba ra loko i riki, ba ta ra malana; ³⁶kan na pot vakaian, ma na gire tadav avat ava va mat ika. ³⁷Ma go iau tatike ta vavat parika: Avat a mono.

Dia tatata guvai upi diat a vagu pa Iesu

(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Ioa 11:45-53)

14 ¹Ba i par a ivu bung mulai di tur pa ra lukara na bolo lake ma ra gem ba pa i leven; ma ra umana tena tutumu dia varpit upi diat a vagu pa ia, ma upi diat a doka; ²ma dia tatike: Koko ta ra lukara, kan ra tarai diat a urung.

Ra vavina i lingire ra varku ta ra ulu i Iesu

(Mat 26:6-13; Ioa 12:1-8)

³Ma ba i ki ta ra nian aro Betania ta ra kuba i Simon, ra vukavuka, tika na vavina i tadav ia ma ra pal a tava nina a varku i ki tana, i ngatngat muka; ma i pamar ra pal a tava, ma i lingire ra varku ta ra uluna. ⁴Ta ra umana dia kankan tana, dia biti dari: Ta ra ava di vole ra varku dari? ⁵Dave pa di ga ivure go ra varku upi ta utul a mar na denaria upi da tabar ra umana luveana me? Ma dia tata mukumuk ure nam ra vavina. ⁶Iesu i biti: Avat a nur vue; ta ra ava ava vatakunuane? A bo na papalum i tar pait ia tagu. ⁷Tago a lavur luveana dia ki vatikai pire vavat, ba ava mainge avat a pait ra boina ta diat, avat a pait ia ka, ma iau, pa ina ki vatikai pire vavat. ⁸I tar pait valar pa nam ra magit i topa ia ba na pait ia; i tar tap value kapi ra pakagu upi ra pupunang. ⁹A dovot go iau tatike ta vavat: A.gunan par da varve ra bo na varvai tana ta ra rakarakan a gunagunan parika, da varvai bula tana ure go ra magit go ra vavina i tar pait ia, upi na tur na aim.

Iudas i mulaot upi na vagu pa Iesu

(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰Tikai ta diat ra vinun ma a ivut, Iudas Iskariot, i vana tadav ra umana tena tinabar ngalangala upi na tul tar ia ta diat. ¹¹Ba dia

valongore, dia gugu tana, ma dia vatading ia ma ra mani. Ma i nununuk ba na vagu mal davatane tar ia ta diat.

Iesu diat ma kana tarai na vartovo dia en ra magit na bolo lake
(*Mat 26:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Ioa 13:21-30*)

¹²Ma ta ra luaina bung ta ra e na gem ba pa i leven, ba dia tul tar ra magit na bolo lake tana, kana tarai na vartovo dia tir ia: U mainge ba avet a vana uve, upi avet a mal pa am magit na bolo lake tana? ¹³I tulue ra ivut ta diat kana tarai na vartovo, i tatike ta dir dari, Amur a olo ta ra pia na pal, ma amutal a varkuvo ma ra tutana i kapkap ra la na tava, ma amur a mur ia; ¹⁴ba i olo tai ta pal, amur a tatike tai ra luluai i nam ra pal, dari: A Tena Vartovo i biti ba: Akave ra pal na vaira, ba avet ma kaugu tarai na vartovo avet a en ra magit na bolo lake tana? ¹⁵Ma ia iat na ve tar ta mumur ra ngala na pakana pal liu, di tar vangan ia, ma di tar mal ia; amur a mal pa ra adat i tana. ¹⁶A ura tutana na vartovo dir vana, ma dir olo ta ra pia na pal, ma dir gire tadav nam parika i ga tatike; ma dir vaninare ra magit na bolo lake.

¹⁷Ba i ravian, i pot, diat ma ra vinun ma a ivut. ¹⁸Ba dia kiki ma dia iaian, Iesu i biti: A dovot go iau tatike ta vavat: Tikai ta vavat na vagu tar iau, nina ba amir a ian me. ¹⁹I vura tabun ra bala i diat par, ma dia tir ia tikatikai ba: Iau laka? ²⁰I biti ta diat: Tikai ta vavat a vinun ma a ivut, nina ba amir, amir a tatak ta ra la. ²¹Tago Natu i ra tutana na virua da di ga tar tumu i ure; ma na kaina tai nina i vagu tar Natu i ra tutana; gala na boina ta nam ra tutana, gala pa di ga kava.

A nian kai ra Luluai
(*Mat 26:26-30; Luk 22:14-20; 1 Kor 11:23-25*)

²²Ba dia iaian boko, i vatur ra gem, i lotu pa ure ma i tabik ia. ma i tul tar ia ta diat, ma i tatike: Avat a vatur go; go a pakagu. ²³Ma i vatur ra la, ma ba i tar pite varpa, i tul tar ia ta diat, ma dia momo par tana. ²⁴Ma i biti ta diat: Go a gapugu kai ra kunubu, i talingir ure ra mangoro. ²⁵A dovot go iau tatike ta vavat: Pa ina mome mule ta vuai na vain tuk tar ta nam ra bung ba ina mome ra kalamana ta ra varkurai kai God.

²⁶Ba dia tar kaile vapar vue ra kakailai na pite varpa, dia vana oai ta ra luana na Oliva.

Iesu i tata lua ba Petero na pue vue
(*Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Ioa 13:36-38*)

²⁷Iesu i tatike ta diat: Avat par avat a tabunuane boko iau; tago di ga tumu ia: “Ina kita ra tena balabalaure sip ma ra lavur sip diat a varbaiai vurvurbit.” ²⁸Ba di tar vatut pa mule iau kan ra minat, ina lualua ta vavat urama Galilaia. ²⁹Petero i tatike tana: Ba dia tabunu par, iau pata.

³⁰Iesu i biti tana: A dovot go iau tatike tam, ba gori, go i marum, ba ra loko pa i vautul a riki boko, una vautul a pue vue iau. ³¹Ma i tatike vangangal go ra tinata: Ba dor a virua varurung, pa ina pue vue u. Ma diat par dia biti bula damana.

Iesu i araring ta ra uma Getsemane

(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)

³²Dia pot ta ra gunan a iangina Getsemane; ma i tatike tai kana tarai na vartovo: Avat a ki ati, ba ina araring pa. ³³Ma i agure Petero ma Iakobo ma Ioanes, ma i tur pa ra kinaian ma i tup ia ra purpuruan pirana. ³⁴Ma i tatike ta dital: A tulungeagu i tabun muka da na mat, amutal a ki ati, amutal a mono. ³⁵Ma i vana na lua ra ik, ma i va timtimum ra pia, ma i araring ba ona na topa ia, go ra pakana bung na vana kan ia. ³⁶Ma i biti: Aba, Tama, u pait valar pa ra lavur magit parika, una tak vue go ra la kan iau; ma koko da pait nam ba iau mainge, da pait ika nam ba u mainge. ³⁷Ma i vut mulai, i gire tadav dital, dital va mat ika, ma i tatike tai Petero: Simon, u va mat vang? Dave pa u mono maravut iau ta kopono pakana bung uka? ³⁸Amutal a mono ma amutal a araring kan da valam pa amutal; a tulungen i ongo, ia ka ra palapaka i malmalu. ³⁹Ma i vana mulai, ma i araring, i tatike mule nam ra tinata. ⁴⁰I pot mulai, ma i gire tadav dital, dital va mat mulai, tago i matmat ra mata i dital; ma pa dital nunure ba ava dital a tatike tana. ⁴¹Ma i pot ra vautuluna pakana, ma i tatike ta dital: Amutal a va mat boko, amutal a ngo pa, i topa ia, ra pakana bung i tar vut; di tar vagu tar Natu i ra tutana ta ra lima i ra umana tena varpam. ⁴²Amutal a tut, dat a vana, i maravai nam ba na vagu tar iau.

Di vagu pa Iesu

(Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Ioa 18:3-12)

⁴³Ba i tatata boko, Iudas, tikai ta diat ra vinun ma a ivut, i pot, diat ma ra kor na tarai dia kapkap ra umana pakat ma ra umana ram tai ra umana tena tinabar ngalangala ma ra umana patuana. ⁴⁴Nam i tar vagu tar ia, i tar ve tar ana wakilang ta diat dari: Nina ba ina galum ia, ia muka, avat a kinim ia, ma avat a ben vaire pa ia, avat a balaure mal ia. ⁴⁵Ba i tar pot, i tadav vuavue, ma i biti ba: Tena Vartovo, ma i manga galum ia. ⁴⁶Ma dia vatur ia, ma dia kinim vake. ⁴⁷Ma tikai ta diat dia tur maravai, i ele pa kana pakat, ma i kita ra tultul kai ra tena tinabar i lualua, ma i kutu vue ra talingana. ⁴⁸Ma Iesu i tatike ta diat: Ava ti vana uti da upi ra tena nilong, ava kapkap ra umana pakat ma ra umana ram upi avat a kinim iau laka? ⁴⁹A bungbung parika da ga ki na pal na vartabar, ma iau ga varvartovo, ma pa ava ga kinim iau; di pait go upi da pait ot pa ra Buk Tabu. ⁵⁰Ma ra taraina dia vana par kan ia, dia lop.

⁵¹Ma tika na barmana i mur ia, i vavauluvai ma ra mal kumau; ma dia kinim ia; ⁵²ma i vungue ra mal kumau, i lop damana ka.

Iesu i tur ta ra mata i ra umana tena kivung

(Mat 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Ioa 18:13-14,19-24)

⁵³Dia ben pa Iesu tadav ra tena tinabar i lualua; ma ra lavur tena tinabar ngalangala, ma ra lavur patuana, ma ra lavur tena tutumu dia vana varurung. ⁵⁴Petero i ga murmur ara iat, ma i olo ta ra gunan kai ra tena tinabar i lualua, ma dia kiki ma ra umana tultul, i madir ta ra viro na iap. ⁵⁵A lavur tena tinabar ngalangala, ma ra kivung par dia nuknuk upi ta varvai ure Iesu, upi da doka. ⁵⁶Mangoro dia varvai vavaongo ure ma pa i vardada kadia varvai. ⁵⁷Ta umana dia tur dia varvai vavaongo ure dari: ⁵⁸Ave ga valongore i tatike dari: Ina re vue go ra pal na vartabar di ga pait ia ma ra lima i ra tarai, ma ina pait pa mule ta tikai tai ra utul a bung uka, ma pa ta lima na maravut i tana. ⁵⁹Ma kadia umana varvai pa dia vardada bula. ⁶⁰A tena tinabar i lualua i tur livuan ta diat, ma i tir Iesu dari: Dave, pa kaum ta tinata na balbali? ⁶¹Ma;, ki mut uka, pa i vue ta tinata. Ma ra tena tinabar i lualua i tir mule: U laka ra Kristo, Natu i Nina i ti Doan Muka? ⁶²Iesu i tatike: Iau muka nam, ma avat a gire boko Natu i ra tutana i kiki ta ra lima tuna i ra dekdek, ma na vut ma ra lavur bakut liuliu. ⁶³A tena tinabar i lualua i rada kana umana mal, ma i tatike: Da mainge mule ra umana tena varvai upi ra ava? ⁶⁴Ava tar valongore ra varvul, ava ava nuk ia? Ma diat par dia kure ba i topa ia pi na virua. ⁶⁵Ma ta ra umana dia gami ia ma dia pulu ra matana, dia par ia, ma dia biti tana: Una varvai na propet; ma ra umana tultul, ba dia vatur pa mule, dia tibul ia.

Petero i pue vue Iesu

(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Ioa 18:15-18,25-27)

⁶⁶Ba Petero i ki ara ra pia, a vavina, a tultul kai ra tena tinabar i lualua, i pot; ⁶⁷ba i gire Petero i manmadir, i bobobe, ma i biti: U bula avat ma Iesu ra te Nasaret. ⁶⁸Ma i varpuai, i biti: Pa iau nunure, ma pa iau nunure kaum tinata; ma i irop ura ra mata palpal; ma ra loko i riki muka. ⁶⁹Ma ra vavina i gire mule, ma i ve diat dia tur pirana, dari: Go bula diat. ⁷⁰Ma i varpuai mulai. Ma ra ik boko, diat dia tur maravai, dia tatike tai Petero: A dovotina u bula avat; tago u a te Galilaia. ⁷¹Ma i varvul, ma i vavalima ba: Pa iau nunure go ra tutana ava varvai tana. ⁷²Ma ra loko i vaura riki muka. Ma Petero i nuk pa ra tinata ba Iesu i ga tatike tana: Ba ra loko pa i ti vaura riki, una vautul a pue vue iau. Ba i nuknuk tana, i tangi muka.

Iesu i tur ta ra mata i Pilato

(Mat 27:2,11-14; Luk 23:1-5; Ioa 18:28-38)

15 ¹Ba ra malana, a umana tena tinabar ngalangala ma ra umana tena tutumu ma ra kivung par, dia tata guvai, dia vi Iesu, ma

dia kap ia, ma dia tul tar ia tai Pilato. ²Pilato i tir ia: U laka ra King kai ra Iudaia? Ma i tatike bali ia dari: U iat, u tar tatike. ³Ma ra lavur tena tinabar ngalangala dia takun ia ma ta mangoro na mangamangana. ⁴Pilato i tir ia mulai, dari: Vakir kaum ta tinata na balbali? Una valongore, aivia go ra mangamangana dia takun u me? ⁵Iesu pa i vue ta ik a tinata; ma Pilato i kaian tana.

Di varkurai ba Iesu na mat

(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Ioa 18:39-19:16)

⁶Ta ra lukara i palapala vue tana tadav diat tikai ta diat, di ga banubat diat, nina iat dia vatang upi ia. ⁷Ma tikai, a iangina Barabas, di ga vi ia varurung ma diat, dia ga tut na vinarubu na varpiam, ma dia ga vardodoko ta ra vinarubu. ⁸A kor na tarai dia vana pirana, ma dia lul ia, ba na pait nam ra magit i papait vatikene. ⁹Pilato i tir diat: Ava mainge laka ba ina pala tar ra King kai ra Iudaia ta vavat? ¹⁰Tago i nunure ba ra lavur tena tinabar ngalangala dia tar vi tar ia ta ra varngu ka. ¹¹Ma ra lavur tena tinabar ngalangala dia ununue ra kor na tarai upi da pala tar Barabas tadav diat. ¹²Pilato i tir mule diat: Ava ina pait ia tai nina ava vatang ia ba ra King kai ra Iudaia? ¹³Ma dia oraoro mulai dari: Da ot ia ta ra bolo. ¹⁴Pilato i tir mule diat: Dave, ava ra varpiam i tar pait ia? Ma dia oraoro mat dari: Da ot ia ta ra bolo. ¹⁵Pilato i mainge na vamaram ra tarai, ma i pala vue Barabas tadav diat, ma ba i tar virit kapi Iesu, i tul tar ia upi da ot ia ta ra bolo.

A tarai na vinarubu dia kulume Iesu

(Mat 27:27-31; Ioa 19:2-3)

¹⁶Ma ra umana tena vinarubu dia ben tar ia ta ra ngungu pal kai ra tena varkurai na gunan, ma dia oro varurue kadia loko na tarai par. ¹⁷Ma dia ule tar ra mal meme tana, ma dia vipuar ia ma ra kait dia ga vir ia; ¹⁸ma dia vatatabai pa ia dari: U nam? U ra King kai ra Iudaia? ¹⁹Ma dia kita ra uluna ma ra vuvur ma dia nami ia, ma dia va timtimum, dia lotu tadav ia. ²⁰Ba dia tar kulume pa ia, dia. pala vue ra mal meme, ma dia ule tar mule kana umana mal. Ma dia ben vairop ia upi da ot ia ta ra bolo.

Di ot Iesu ta ra bolo

(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Ioa 19:17-27)

²¹Tikai i vanavana pakit, a iangina Simon, a te Kirene, i vana maro ra gunan na uma, tama i dir Alekandro ma Rupus, ma dia vo pa ia pi diat, upi na puak kana bolo. ²²Dia agure ta ra gunan, a iangina Golgota, a kukurai ra iang i nam ba: A pia na lor. ²³Ma dia tul tar ra vain tana di ga pota ma ra bira na davai, ma i vue ke. ²⁴Ma dia ot ia ta ra bolo, ma dia

tibe kana umana mal ma dia ilailam upi diat, ba nuve tikatikai na kap ia. ²⁵I tar lavuvat na pakana bung, ba dia ot ia ta ra bolo. ²⁶Di tumu ra tinata na vartakun arama liu dari: Go Iesu ra King kai ra Judaia. ²⁷Dia ot varurue dital ma ra ivu tena nilong tai ta ra ivu bolo, tikai ta ra limana tuna, ma ta ra tikai ta ra mairana. [²⁸Ma dari di ga pait ot pa ra tutumu na Buk Tabu nina i biti: “Di ga luk guve ma ra umana tena varpian.”] ²⁹Ma diat dia vanavana pakit ia, dia kulkulume baie, ma dia loe ra ulu i diat, ma dia tatike: U, u re vue ra pal na vartabar, ma una pait pa mule tai ta ra utul a bung uka, ³⁰go una valaun mule u, ma una irop kan ra bolo. ³¹Damana bula ra umana tena tinabar ngalangala ma ra umana tena tutumu dia varkulumai tana, dia biti vargil ta diat: I tar valaun ra umana enana; pa i tale ba na valaun mule. ³²Boina ba ra Kristo, a King kai ra Israel, na irop kan ra bolo, upi dat a gire, ma dat a nurnur tana. Ma dir bula, di ga ot varurue dital tai ta ra ivu bolo, dir bor ia.

Iesu i mat

(*Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Ioa 19:28-30*)

³³Ba i tar keke tur, a gunagunan parika i bobotoi tuk ta ra utul a pakana bung. ³⁴Ma ta ra utul a pakana bung, Iesu i manga oro dari ma ra ngala na nilaina: Eloi, Eloi, lama sabaktani, a kukurai nam ra tinata: Kaugu God, kaugu God, dave u vana kan iau? ³⁵Ta umana ta diat dia tur maravai, ba dia valongore dia biti: Go i oro Elias. ³⁶Ma tikai i vutvut, i vabilim ra mamakai ma ra vain manmanin, ma i vung ia ta ra vuvur, ma i tulue tar ia upi na mome, ma i tatike: Tuka; dat a gire kan Elias na vut upi na puak vairop ia. ³⁷Ma Iesu i manga kukula, ma i vungue ra tulungeana. ³⁸Ma ra mal na rurua kutu ta ra pal na vartabar i tarada kakit, i tur pa ia arama liu ma i tuk ura ra pia. ³⁹Ba ra luluai na tarai na vinarubu, nina i tur pirana, i gire i vungue ra tulungeana damana, i tatike: A dovotina, go Natu i God. ⁴⁰Ta ra umana vavina bula dia giragire maro vailik, Maria Magdalene, ma Maria na i Iakobo ikilik ma Ioses, ma Salome bula diat; ⁴¹go diat dia ga mur ia, ba i ki Galilaia, ma dia ga toratorom tana; ma mangoro na vavina bula, dia ga varagur me urama Ierusalem, diat.

Di vadiop Iesu ta ra babang na minat

(*Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Ioa 19:38-42*)

⁴²Ba i ravian, tago a Vaninara, a bung i vut lua ta ra Bung Sabat, ⁴³Iosep a te Arimataia, a luluai di manga ru ia, i nurnur bula upi ra varkurai kai God, i vana pire Pilato, ma i lul pa ra minat i Iesu. ⁴⁴Pilato i kaian ba i matoto ba i tar mat, ma i oro pa ra luluai i ra tarai na vinarubu, i tir ia ba i tar mat amana ba pata? ⁴⁵Ba i tar matoto pa tai go ra luluai, i tul tar ra minatina tai Iosep. ⁴⁶Ma i kap ra mal kumau, i puak

vairop ia, ma i pulu ia ma ra mal kumau, ma i vadiop ia ta ra babang na minat, di ga kala ia ta ra papar a vat; ma i pul bat ra matana ma ra vat i ta. ⁴⁷Ma Maria Magdalene, ma Maria, na i loses, dir gire go di vadiop ia tana.

A tinut mulai

(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Ioa 20:1-10)

16 ¹Ba i par ra Bung Sabat, Maria Magdalene, ma Maria, na i Iakobo, ma Salome, dital kul pa ra umana varku i ang na vuvuvun upi dital a dang ia me. ²Amana ra kavunvun ta ra luaina bung ta ra vik dital vana, ma dital pot ta ra babang na minat ba ra keake i tar vana rikai. ³Ma dital tir vargiane boko dital dari: Ia na pul vue nam ra vat i ta ta ra matana babang na minat? ⁴Ma ba dital tonok, dital gire ba di tar pul vue ra vat i ta, tago a ngir. ⁵Ba dital ruk ta ra babang na minat, dital gire tika na barmana, i ki ta ra papar a lima tuna, i mong ma ra mal pua, ma dital burut i tana. ⁶Ma i tatike ta dital: Koko amutal a burut; amutal nuk upi Iesu ra te Nasaret, nina di ga ot ia ta ra bolo; i tar laun mulai; pa i bang ati; gire, go kana vava di ga vadiop ia tana. ⁷Amutal a vana, amutal a ve kana tarai na vartovo ma Petero ba i lualua pa avat urama Galilaia; avat a gire abara, da ania i ga ve avat. ⁸Ma dital lop kan ra babang na minat, tago i tup dital ra dadadar ma ra bunurut; ma pa dital tata pa ta tikai, tago dital burut.

TAI TA UMANA TUTUMU LUA DI GA VAPAR VUE DARI

Iesu i tur na vevei pire Maria Magdalene

(Mat 28:9-10; Ioa 20:11-18)

⁹[Ba i tar laun mulai amana ra kavunvun ra luaina bung ta ra vik, i tur kapet rikai lua pire Maria Magdalene, nina i ga okole vue ra lavurua na tabaran kan ia. ¹⁰Ma Maria i vana, i ve diat dia ga varait me, tago dia lingligur ma dia tangtangi upi ia. ¹¹Ba dia valongore ba i tar laun mulai, ma ba Maria i tar gire, pa dia nurnur.

Iesu i tur na vevei pire ra ivut

(Luk 24:13-35)

¹²Ba i par go ra lavur magit, i tur na vevei pire ra ivut ta diat ba dir vanavana na nga ta ra gunagunan ma i enana ra pakana. ¹³Ma dir vana, dir ve diat par; ma pa dia ga nurnur ta dir.

Iesu i tur na vevei pire ra vinun ma tikai

(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Ioa 20:19-23; Apos 1:6-8)

¹⁴Namur, i tur na vevei pire ra vinun ma tikai iat, ba dia kiki ta ra nian, ma i bor diat, tago pa dia ga nurnur, ma tago i leo ra bala i diat,

tago pa dia ga nurnur ta diat dia ga gire ba i tar laun mulai. ¹⁵Ma i tatike ta diat: Avat a vana ta ra rakarakan a gunagunan parika, avat a varve ra bo na varvai tadav ra tarai parika. ¹⁶Da valaun nina i nurnur ma di baptaisoa, ma da kure bali nam ba pa i nurnur. ¹⁷Go ra umana vakilang diat a murmur diat dia nurnur: Diat a okole vue ra umana tabaran ma ra iangigu; diat a tata ma ra umana enana tinata; ¹⁸diat a vatur ra umana vui, ma ba dia mome ra taring, pa na vakaina diat muka, diat a vung ra lima i diat ta ra umana minait, ma diat a lagar tana.

Iesu i tutua urama ra bala na bakut

(Luk 24:50-53; Apos 1:9-11)

¹⁹Ba ra Luluai Iesu i tar tata kakapi ta diat, i tutua urama ra bala na bakut, ma i ki ta ra lima tuna tai God. ²⁰Ma dia vana, dia varvarvai vurvurbit, ma ra Luluai i papalum maravut diat, ma i vadovot ra tinata ma ra umana vakilang dia murmur tana. Amen.]

TAI TA RA UMANA TUTUMU LUA DI GA VAPAR VUE DARI

^e

^e 16.20 [9] A utul a vavina dital vana pire Petero ma ra umana talaina, ma dital ve tar ta diat ra ik a varvai ure ra lavur magit ba di tar ve dital ure. [10] Namur ta go, Iesu iat i tulue vurvurbit diat ma ra varvai i gomgom ma i laun pa na mutu, ure ra varvalaun, papa ra mata na taur ma tuk ta ra mata na taoai.